

DE ZAAK "VAN HAEGENDOREN" (1944-1950)

Spanningen binnen de scoutsbeweging rond Belgicisme, flamingantisme, vernieuwing en de rol van de kerkelijke hiërarchie¹

CHRISTINE VAN DER CRUYSEN*

DE ZAAK "VAN HAEGENDOREN" LEIDT IN DE GESCHIEDENIS VAN DE VLAAMS-GEZINDE RETORIEK EEN EIGEN LEVEN. HET ONTSLAG VAN DE VERBONDS-COMMISSARIS VAN HET VLAAMS VERBOND DER KATHOLIEKE SCOUTS (VVKs) IN 1948 EN ZIJN GEDWONGEN TERUGTREKKING UIT DE BEWEGING IN 1950, WERDEN GEÏNTERPRETEERD ALS EEN BELGISCHE AGRESSIE TEGEN VLAANDEREN. DE KERKELIJKE HIËRARCHIE, IN DE PERSOON VAN KARDINAAL ERNEST-JOSEPH VAN ROEY, WERD BESCHOUWD ALS ONDERDEEL VAN DE VERAFSCHUWDE EENHEIDSSSTAAT DIE DE FLAMINGANT MAURITS VAN HAEGENDOREN WILDE TREFFEN². MAAR IS DAT WEL ZO? IN DEZE BIJDRAGE WORDEN DE FEITEN GRONDIG ONDERZOCHT EN IN HUN JUISTE CONTEXT GEPLAATST³.

1. Het offensief tegen Van Haegendoren wordt geopend: de ereraad en het krijsauditoraat

Maurits Van Haegendoren⁴ speelde al van jaren vóór de oorlog een prominente rol in de katholieke scoutsbeweging. Hij stuurde zijn scouts in een Vlaamse

1 Met dank aan dr. Luc Vandeweyer voor zijn kritische bemerkingen en suggesties.

2 M. COPPIETERS, «Vanhaegendoren, Maurits», in *Encyclopedie van de Vlaamse Beweging*, deel II, Tielt, 1975, p. 1722-1723 – ID., «Vlaams Verbond van Katholieke Scouts VVKs», in *idem*, p. 1325 – G. DURNEZ, «De tovenaer van Hofstade», in *De Standaard*, 12-13/III/1994, p. 20 – H. LAUWERS, *Groeipijnen*, Antwerpen, 1989, p. 27-30 – V. DE DONDER, *Patrouilleleiders komen getreden. Katholieke scouts en gidsen in Vlaanderen*, Antwerpen, 1993, p. 211-213.

3 We maakten gebruik van het archief van de Antwerpse gouvcommissaris Jozef Van Gulck, dat zich in het VVKSM-verbondsarchief bevindt, van het archief van de Leuvense districtscommissaris Henri ("Rik") Draye, dat berust bij zijn zoon Erik te Winksele en van het recent in het AMVC te Antwerpen gedeponeerde archief van Maurits Van Haegendoren. In het Nationaal Scoutsarchief te Leuven raadpleegden we een ander fragment van het archief Van Haegendoren evenals de documenten afkomstig van Armand De Coninck, het omvangrijke fonds Camiel De Neuter, VVKs-verbondsalmoezenier in de periode 1933-1945, en een aantal losse mappen met bijkomende informatie. Het archief dat zich in het VVKSM-verbondsarchief (Vlaams Verbond der Katholieke Scouts en Meisjesgidsen) te Antwerpen bevindt, wordt momenteel geïnventariseerd. De verwijzingen naar de papieren van J. Van Gulck zullen dan ook in de toekomst vervangen moeten worden, aangezien dit archief geïntegreerd zal worden in de papieren van het Verbond.

4 Maurits Emiel August Van Haegendoren (°Leuven, 23/VIII/1903 – III/1994). Zoon van Emiel Van Haegendoren, gemeenteadviseur te Leuven en activist. Maurits studeerde aan het Koninklijk Atheneum te Leuven waar hij, net als zijn vader, na WOI verwijderd werd. Beëindigde de humaniora aan het Sint-Pieterscollege te Leuven. Aan de Leuvense universiteit werd hij doctor in de wijsbegeerte en letteren (geschiedenis). Van 1928 tot 1968: archivaris bij het Algemeen Rijksarchief; 1948-1973: professor aan het Hoger Instituut voor Bestuurs- en Handelswetenschappen te Brussel; 1952-1968: voorzitter Lodewijk de Raet-Stichting; 1968-1976: Volksunie-senator. Van in zijn studententijd actief in de Vlaamse studentenbeweging en in scouting: stichter van een scoutsgroep in het Sint-Pieterscollege, medeoprichter van VVKs waarvan hij in 1933 de eerste verbondscommissaris werd. Auteur van belangrijke werken i.v.m. scouting zoals het driedelige *Het verkennerleven. Pedagogische studie over het spel van verkenner* (1938-1941) en *Het verkennerleven. Handboek voor leiding* (1947). Gehuwd in 1939 met Yvonne Groffi (actief in de dissidente Blauwe Gidsen) en als weduwnaar in 1955 met Simone Cloots (actief in de Lodewijk de Raet-stichting). Zie M. COPPIETERS, *op.cit.*, p. 1722-1723 – Y.J.D. PEETERS (red.), *Over volksovoeding en staatsvorming. Een bundel opstellen aangeboden aan Dr. Maurits van Haegendoren voor zijn tachtigste verjaardag*, Antwerpen, 1983.

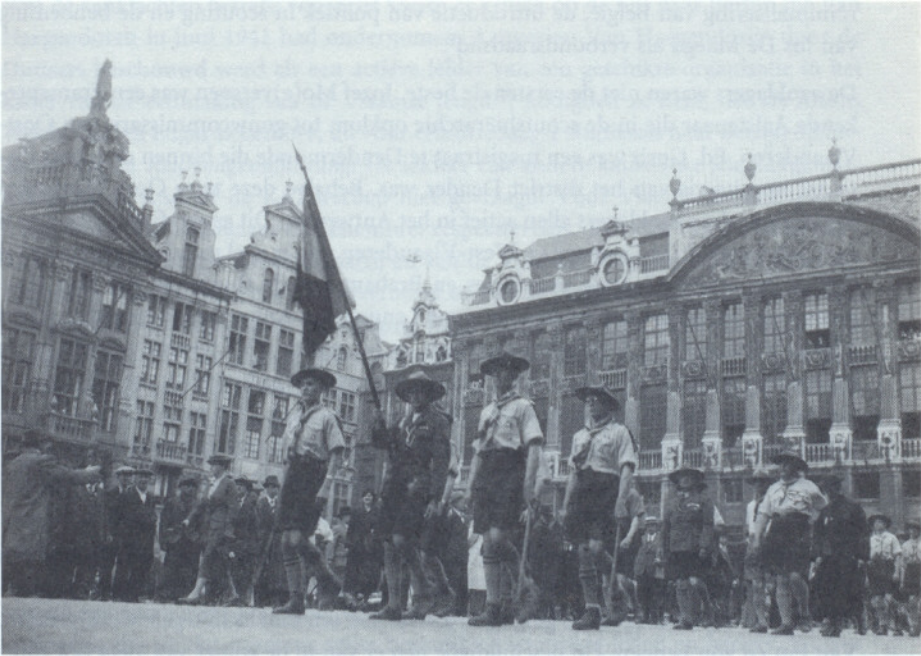
richting. Van Haegendorens vader was actief geweest in het activisme en verloor daarvoor zijn betrekking als onderwijzer. Zijn zoon heeft deze straf altijd als een onrechtvaardigheid van een anti-Vlaamse overheid beschouwd. Maurits reageerde daarop met het ontwikkelen van een sterk Vlaams natiebewustzijn, waarin de Belgische staat slechts een minimale rol kreeg toebedeeld. Wel hield hij de scouts uit de greep van de radicale anti-Belgische beweging, dit in tegenstelling tot het Algemeen Katholiek Vlaams Studentenverbond (AKVS). Van Haegendorens flamingantisme was bekend, wat niet betekent dat het door iedereen binnen de scoutsbeweging en de kerkelijke leiding werd geapprecieerd.

Dit leidde pas tot echte spanningen tijdens de bezetting, toen een vrij uitgebreide groep mensen, meestal afkomstig uit het katholiek milieu, onder flamingantische vlag besloot tot samenwerking met het nationaal-socialistische Duitsland. Deze ontwikkeling plaatste het flamingantisme in een heel ander licht dan voor de oorlog. Op het allerhoogste niveau van de scoutsleiding rezen tijdens de bezetting problemen omtrent de politiek die de verbondscommissaris voerde. Een beperkte groep was op de hoogte, maar naar buiten toe werden de gelederen gesloten gehouden. In die moeilijke jaren moest de beweging immers het hoofd bieden aan de Duitse bezetter en kwam het er op aan om de scouts zonder al te veel kleerscheuren door de oorlog te loodsen.

Na de bevrijding trad de groep die zich binnen VVKS tegen de opvattingen van Van Haegendoren verzette zo goed als onmiddellijk naar buiten met een reeks bezwaren tegen de door hem gevoerde politiek tijdens de bezetting. Deze bezwaren werden door de VVKS-verbondsraad aanhangig gemaakt bij de katholieke scoutsassociatie, de BPBBSS [*Baden-Powell (Belgian) Boy Scouts (and Sea Scouts)*], die VVKS en FSC, respectievelijk het Vlaamse en het Waalse katholieke scoutsverbond, overkoepelde⁵. Hierop nam de Algemene Raad van de associatie het besluit om een onderzoekscommissie samen te stellen. In oktober 1944 werden J. Michielsen, een voortrekker van FSC én voorzitter van een krijgsraad en ondervoorzitter van de rechtbank van eerste aanleg te Brussel, Roger Demain, commissaris voor scoutsvorming in de associatie én advocaat bij het hof van beroep en pater-jezuïet Hens, raadslid in de verbondsraad van het VVKS en oud-rector van het Filosofisch College en het Sint-Barbaracollege, aangesteld als leden van de onderzoekscommissie. Op basis van hun onderzoek zou een ereraad bestaande uit alle leden van de Centrale Raad van de associatie dan een oordeel vellen⁶. Dat het hier om meer dan een symbolisch onderzoek ging bewees de samenstelling van de onderzoekscommissie.

De aanklachten tegen Van Haegendoren werden gegroepeerd in een vijftal punten: een reis naar Berlijn, de verwaarlozing van Baden-Powell-scouting, de negatie en

5 In België ontstonden de eerste scoutsgroepen te Brussel in 1910. De religieus en politiek neutrale groepen werden verenigd in de *Boy-scouts de Belgique* (BSB) terwijl de katholieke Belgische scoutsgroepen gegroepeerd werden in de *Baden-Powell Belgian Boy Scouts* (BPBBS, later aangevuld met *Sea scouts* BPBBSS). Na WOII zou scouting ook doorbreken in Vlaanderen, vooral in Antwerpen en in Leuven en Gent. Binnen de BPBBSS-associatie groeiden de spanningen tussen de Waalse en de Vlaamse groepen. De eerstgenoemden waren gericht op Frankrijk en werden geken-

• Scouts defileren op de Brusselse Grote Markt in 1937.
(Foto cwo2gm)

merkt door burgerlijkheid, conservatisme en katholicisme. De Vlaamse troepen keken meer naar Engeland, waren godsdienstig maar minder klerikaal en er bestonden naast de burgerij ook al volkstroepen. In 1930 resulteerde dit in de federalisering van de BPBBSS-associatie. De twee nieuwe verbonden die ontstonden in de schoot van de associatie waren het Vlaams Verbond der Katholieke Scouts (VVKS) en de *Fédération des Scouts Catholiques* (FSC). De opsplitsing was niet gebaseerd op een taalkundig maar op een geografisch criterium: VVKS mocht recruteren in Vlaanderen, FSC in Wallonië en beiden in Brussel. Concreet betekende dit dat de Franstalige groepen die actief waren in Vlaanderen moesten aansluiten bij het Vlaamse VVKS. De volgende jaren zou binnen VVKS strijd geleverd worden om hun positie binnen de BPBBSS-associatie. Van Haegendoren streefde naar zoveel mogelijk onafhankelijkheid, terwijl Armand De Coninck de slagkracht van VVKS wou beperken en de Algemene Raad van de BPBBSS-associatie zoveel mogelijk macht wou toekennen. Samen met de neutrale BSB vormden de twee verbonden van de BPBBSS-associatie het Interfederaal Bureau (Interfederale Scoutsbond van België), de enige vertegenwoordiger voor België op internationaal scoutsvlak. Wat de ledenaantallen betreft: in 1940 telde BSB ca. 2715 leden, vnl. in Wallonië en in Brussel, FSC ca. 7938 en VVKS ca. 7292. In 1945 telden VVKS en FSC elk ruim 20000 leden. BSB legde de werking stil in 1943 en had toen ca. 4221 leden. De oorlogsomstandigheden evenals het minder elitaire karakter van VVKS wierpen hun vruchten af. Het ledenaantal in voornamelijk Oost-Vlaanderen, Brabant en Antwerpen verdubbelde. Na de oorlog daalde het. Pas in 1952 werd het oorlogspeil opnieuw bereikt en werd een verdere groei voor de volgende 25 jaar ingezet. Voor de verklaring van de gegeven cijfers: C. VAN DER CRUYSSSEN, «Handhaaf en Bouw! De werking van het VVKS tijdens de Tweede Wereldoorlog», in *Cahiers.Bijdragen*, nr. 14, 1991, p. 118-121. Algemene historiek: E. FAES, *Van Baden-Powell tot VVKS. Katholieke scouting in Vlaanderen voor Wereldoorlog II*, licentiaatsverhandeling K.U.Leuven, dept. Mod. Gesch., 1990 – H. LAUWERS, *op.cit.*

6 Het was wel zo dat Van Haegendoren vervangen werd door een ander VVKS-Verbandsraadslid. Aanvankelijk werd Esgain, VVKS-commissaris voor Sociale Aangelegenheden en Dienstbetoon aangeduid, doch hij werd op zijn beurt vervangen toen bleek dat hij zou optreden als één van de woordvoerders van Van Haegendoren. Ook de onderzoekscommissie onderging een wijziging. Omwille van tijdgebrek werd E.P. Hens vervangen door Beyer, bijzonder commissaris binnen VVKS.

minimalisering van België, de introductie van politiek in scouting en de benoeming van Jos De Maegd als verbondsraadslid⁷.

De aanklagers waren niet de eersten de beste. Jozef Mo(e)yersoen was een Franssprekende Aalstenaar die in de scoutshierarchie opklom tot gouwcommissaris van Oost-Vlaanderen. Ed. Goris was een magistraat te Dendermonde die binnen de scouts districtscommissaris van het district Dender was. Behalve deze twee Oost-Vlamingen waren de andere aanklagers allen actief in het Antwerpse. Dit geografisch criterium is niet onbelangrijk. In Limburg en West-Vlaanderen was er veel minder scoutswerking dan in de andere Vlaamse provincies en Brabant was de thuisbasis van Van Haegendoren. De andere aanklagers waren von Lennep, een Antwerps groepsleider, Henri Van de Pitte, ex-VVKS-verbondssecretaris en lid van de VVKS-verbondsraad en de gebroeders Armand en Alfons De Coninck, belangrijke industriëlen die ook binnen scouting hoog waren opgeklommen. Zo was Armand van 1936 tot 1942 Hoofdcommissaris van de katholieke scoutsassociatie en hij speelde ook een belangrijke rol in de VVKS-verbondsraad⁸. In dezelfde verbondsraad vonden we ook Francis Van Put terug. Deze advocaat zal optreden als woordvoerder van de oppositie.

Maurits Van Haegendoren vormde de andere partij. Hij was verbondscommissaris van VVKS en als rijksarchivaris werkzaam in het Algemeen Rijksarchief te Brussel. Hij stelde zich niet defensief op maar ging in de aanval met een aanklacht tegen Mo(e)yersoen, Van Put en von Lennep. Hij beschuldigde hen er van in de zomer van 1944 een complot op touw te hebben gezet met de bedoeling de verbondsleiding, en in de eerste plaats hemzelf, opzij te schuiven⁹. Die agressieve opstelling betekende per definitie dat het vinden van een *modus vivendi* werd bemoeilijkt. Het zou hard tegen hard gaan.

7 Voor het verder verloop van de werkzaamheden en besluiten van de onderzoekscommissie en de ejury en voor de nadere uitwerking van de diverse aanklachten verwijzen we naar *Korte inhoud* (p. 11-33) door MVH en *Rapport de la commission d'enquête à la cour d'honneur constituée par le conseil général de l'A.R.S.P.B.B.* (AMVC, PVH, [H 14263/B2], nr. 127) – Aanklacht tegen de VL door von Lennep neergelegd voor de districtsraad van Antwerpen II en *Procès-verbal de l'audience de la cour d'honneur et de l'Association V.V. der K.S./F. des S.C. tenu le 7 juillet 1945 à Bruxelles dans les locaux de l'Association de F.S.C.* (PD, 1945-1947).

8 Het VVKS was hiërarchisch gestructureerd. Hierbij waren vier niveaus te onderscheiden: het verbond, de gouwen, de districten en de groepen. Iedereen die in leiding stond was op twee niveaus actief. Zo was een districtscommissaris niet enkel hoofd van zijn district maar ook lid van de gouwraad. Hierdoor werd de communicatie tussen de hiërarchische niveaus verzekerd. Verder werd de organisatie gekenmerkt door een parallelle structuur. Naast elke lekeleider stond een aalmoezener. In tegenstelling tot de andere KA-jeugdbewegingen waren het bij VVKS wel de lekeleiders die de werkelijke leiding in handen hadden. Schema: 1) VERBOND (= alle groepen): – leiding (verbondsvoorzitter, verbondscommissaris en verbondsmaalmoezener), – verbondsraad (gouwcommissarissen en -aalmoezeners + verbondscommissaris + commissarissen met specifieke bevoegdheid (bv. verkenner, propaganda, ...), – verbondsbestuur = dagelijks bestuur (verbondscommissaris, -voorzitter, -aalmoezener en alle commissarissen); 2) GOUW (= alle districten van een provincie, bv. Antwerpen): – leiding (gouwcommissaris en -aalmoezener), – gouwraad (gouwcommissaris + alle districtscommissarissen en -aalmoezeners); 3) DISTRICT (= groepering van beperkt aantal groepen, bv. Antwerpen-Noord): – leiding (districtscommissaris + -aalmoezener), – districtsraad (districtscommissaris + groepsleiders en -aalmoezeners + districtsleiders met specifieke bevoegdheid, bv. verkenner); 4) GROEP: – leiding (groepsleiders en -aalmoezeners), – groepsraad (alle leiders van de groep). Zie E. FAES, *op.cit.*, p. 87-91.

9 Notulen vergadering CR BPBSS, 26.IX.44 (AMVC, PVH, nr. 127).

Wat de aanklachten betreft: vooreerst kwam er kritiek op de reis naar Berlijn die Van Haegendoren in juni 1941 had ondernomen. Aangezien Van Haegendoren door de Duitsers beschouwd werd als een actieve leider van een geschikte organisatie in het kader van de eenmaking van de Vlaamse jeugd¹⁰, nodigden ze hem, net als Alfons Wachtelaer en Edgar Lehembre, uit voor een driedaagse studiereis naar Berlijn op initiatief van de *Reichsjugendführung*. De leiders van andere katholieke jeugdorganisaties zoals de KSA of de KAJ werden niet gevraagd. Voor Vlaams-nationalistische jeugdleiders als Wachtelaer en Lehembre, respectievelijk de leider van de Nationaal-socialistische Vlaamse Arbeiderspartij en van de Vlaamse Jeugd en de leider van het Algemeen Vlaams-Nationaal Jeugdverbond en van de Nationaal-Socialistische Jeugd in Vlaanderen, leverde deze uitnodiging ideologisch geen bezwaren op. Maar Van Haegendoren had de leiding over een niet-collaborerende beweging. Hij had zich voorgenomen om zijn scouts ongeschonden door de bezetting te loodsen. Daarom had hij ondermeer contacten met Rudolf Hemesath, *Oberbannführer* van de *Hitlerjugend* en in België de gevolmachtigde van de *Reichsjugendführung*. Van Haegendoren argumenteerde dat een weigering naar Berlijn te gaan het verbreken van deze relaties zou betekenen en misschien zelfs het verbieden van de scoutsbeweging. Thuis blijven wilde de verbondscommissaris niet maar hij was zich wel bewust dat de Berlijnreis heel wat problemen kon opleveren. Zijn aanwezigheid kon men immers interpreteren als een teken van sympathie voor de Nieuwe Orde van de kant van VVKS, een sympathie die op dat moment zeker bestond bij sommige leden en leiders. En was de benaming "studiereis" niet een dekmantel voor een propagandabijeenkomst en hersenspoeling van de verzamelde jeugdleiders?

Van Haegendoren vertrok op acht juni 1941 zonder toestemming te vragen aan het Hof of de Kerk. Het is onduidelijk of dit enkel het gevolg was van tijdgebrek, zoals

10 Uit het streven naar de vorming van een eenheidsjeugdbeweging bleek het standpunt dat de bezetter aannam ten opzichte van de bestaande jeugdbewegingen. Voor deze eenmaking rekenden de Duitsers op de bestaande Vlaams-nationale en Duitsgezinde jeugdverenigingen én op VVKS. De andere *rein-kirchliche* KA-jeugdbewegingen kwamen niet aan bod. De Duitsgezinde organisaties en de bezetter gingen er van uit dat VVKS de enige katholieke jeugdbeweging was die in hun richting zou meemarcheren. Onder leiding van Van Haegendoren hadden ze immers al bewezen dat ze zich onafhankelijk ten opzichte van de Kerk en van de Franstaligen konden opstellen. Vanaf februari 1941 werkte Rudolf Hemesath actief aan de vereniging van de Vlaamse jeugd. De reis naar Berlijn in juni 1941 vormde het hoogtepunt van de betrekkingen tussen Van Haegendoren en de bezetter. In de zomer 1941 maakte hij, onder druk van binnen en buiten de scoutsbeweging, een einde aan alle onderhandelingen met de Duitsers. In juli 1941 werd de Nationaal-Socialistische Jeugd Vlaanderen (NSJV) uit de grond gestampt. Hier maakte VVKS geen deel van uit. Voor gedetailleerde informatie verwijzen we naar W. MEYERS, «Het VVKS en de poging tot eenmaking van de jeugdbewegingen in Vlaanderen tijdens de bezetting (1940-1944)», in Y.J.D. PEETERS (red.), *op.cit.*, p. 78-94 – W. MEYERS & C. VAN DER CRUYSSSEN, «Jeugdbeweging», in M. VAN DEN WIJNGAERT (red.), *Schoollopen in oorlogstijd. Het dagelijks leven van middelbare scholieren tijdens de Duitse bezetting (1940-1944)*, Brussel, 1988, p. 37-42 – G. JANSSENS, «De Hitlerjugend-Vlaanderen», in *Spiegel Historiaal. Maandblad voor geschiedenis en archeologie*, II/83 (XVIII), nr. 2, p. 62-74 – C. VAN DER CRUYSSSEN, «Handhaaf en bouw!», p. 79-84 – ID., *VVKS. Een katholieke jeugdbeweging tijdens de bezetting* (tekst colloquium "Maatschappij, cultuur en mentaliteiten. De impact van de Tweede Wereldoorlog in België", Brussel, 23 oktober 1995).

Van Haegendoren beweerde, dan wel eerder het resultaat van een voorzichtige opstelling van deze hoge autoriteiten. Hierdoor ging hij verder dan de politiek van accommodatie die onder andere door de Kerk werd gevoerd¹¹. De verbondsraad werd pas na de reis op de hoogte gebracht. Van Haegendoren besloot voorzichtigheidshalve in eigen naam te reizen en niet als scoutsleider. Dat belette uiteraard niet dat de Duitsers hem toch als verbondscommissaris van de scouts behandelden. Beroepsbezigheden zorgden er "toevallig" voor dat hij niet tegelijk met de Vlaams-nationalistische jeugdleiders kon vertrekken. Hij bereikte Berlijn op zijn eentje. In de Duitse hoofdstad maakten ze kennis met de nazi-jeugdbeweging en met de theorie van het Nationaal-Socialisme in het algemeen. Van Haegendoren was onder de indruk van bepaalde actiepunten van de *Hitlerjugend* die, net als scouting, veel aandacht besteedde aan een eisenstelsel¹², kamperen, trektochten en persoonlijke karaktervorming. Toch beseftte hij dat deze vorm van jeugdbeweging niet geschikt was voor Vlaanderen omdat de *Hitlerjugend* te veel een voorbereiding op de legerdienst was die bovendien het Germaanse heidendom hoog in het vaandel droeg. Er werden in Berlijn geen beslissingen omtrent de eenmaking van de Belgische jeugd getroffen. Bij zijn terugkomst loofde de verbondsleiding, die hij vrijwel volledig domineerde, hem om zijn moedige houding. Toch merkten sommige scoutsleiders smalend op dat Van Haegendoren Hitler een bezoekje had gebracht. De Berlijnreis had een belangrijke consequentie voor de vernieuwing in de VVKS-werking: de splitsing *Hitlerjugend/Jungvolk* leek Van Haegendoren zo pedagogisch verantwoord dat hij eveneens een splitsing van de verkenners in junior- en seniortroepen probeerde op te leggen aan de groepen. Deze beslissing werd door de verbondsleiding doorgedrukt zonder rekening te houden met de verscheidenheid van de plaatselijke groepen¹³. Ook dat zette kwaad bloed.

11 Voor verdere informatie verwijzen we naar A. DANTOING, *La "collaboration" du Cardinal. L'Eglise de Belgique dans la guerre 40*, Brussel, 1991 – E. VERHOEYEN, «Tussen verzet en collaboratie: katholieken onder de Duitse bezetting», in *Cultuurleven*, 1988 (LV), nr. 8, p. 787-790 – R. VAN DOORSLAER, «De kerk en de katholieke zuil in de tweede wereldoorlog», in *idem*, p. 791-797.

12 Binnen de scoutsbeweging werden diverse vaardigheden aangeleerd. Per leeftijdsgroep waren er verschillende eisen. Naast dit basisprogramma bestond ook de mogelijkheid tot het behalen van vaardheidsinsignes naar eigen voorkeur en interesse. Zie M. VAN HAEGENDOREN, *Het verkennersleven. Pedagogische studie over het spel van het verkennen*, Antwerpen-Leuven, 1938-1941, 3 delen.

13 Volgens de officiële berichtgeving van het verbond was de idee ontleend aan de Engelse Vera Barclay die nauw samenwerkte met Baden-Powell. De documenten maakten geen melding van het feit dat een dergelijke splitsing al bestond in de KAJ, de KSA en de Chiro/Patronaten en dat met andere woorden de scouts de enige grote jeugdbeweging was die deze splitsing nog niet had doorgevoerd. De verbondsleiding wist stellig dat deze splitsing al bestond bij de andere bewegingen. Het blijft merkwaardig dat VH ons mondeling meedeelde dat hij zich baseerde op de splitsing binnen de *Hitlerjugend*. Hetzelfde vertelde hij in beperkte kring ook tijdens de bezetting. Zo stelde hij zich nodeloos bloot aan de kritiek dat hij de bezetter als voorbeeld nam. VH aan alle scouters, 1941 (VAR, PVG, V) – VH aan alle leden van de VR, 23.IX.42 (NSA, PDN) – Ontaarding van de methode, z.d. (AMVC, PVH, nr. 127) – Gesprek met VH, 10.VII.89 – J. PERQUY, *Pedagogiek en scouting: aanpassing aan het katholiek en Vlaams milieu (1910-1940)*, licentiaatsverhandeling K.U.Leuven, dept. Ped. Wet., 1971, p. III – P. DELACOURT & R. DENYS, *Scouting 75*, Brussel, 1977, p. 4.

Deze aangelegenheid hoorde al thuis bij de volgende aanklacht, namelijk de verwaarlozing van Baden-Powell-scouting. Vooral de autoritaire handelwijze van Van Haegendoren werd gelaakt. Hij trok volgens de aanklagers niet enkel heel veel macht naar zich toe, en dit ten koste van de verbondsvoorzitter¹⁴, maar wilde bovendien de autonomie van de groepen beknotten. Deze verloren hun onafhankelijkheid en moesten onvoorwaardelijk trouw zijn aan het verbond, wat neerkwam op onvoorwaardelijk gehoorzamen aan de ideeën van Van Haegendoren. Zo legde het verbond een aantal algemene maatregelen op zoals de vervanging van de scoutshoed door een uniforme scoutspet. Engelse uitdrukkingen zoals *master*, *assistent* en *scouter* werden vervangen door hopman, vaandrig en padvinder. Bij de vertaling van de Engelse termen beriep Van Haegendoren zich op het recht op correct Nederlands taalgebruik. Het is duidelijk dat Van Haegendoren de Engelse termen vooral liet vertalen om de Duitsers niet al te veel te provoceren. Uiteraard waren de tijdsomstandigheden gunstig voor de autoritaire houding van Van Haegendoren. Er moest immers als een blok opgetreden worden om zich te kunnen profileren en te kunnen handhaven ten opzichte van de bezetter. Maar niet alleen de bezetting speelde een rol. Van Haegendoren wou inderdaad zijn ideaal verwezenlijken: de creatie van een sterk verbond, strak hiërarchisch georganiseerd, met een door hem ontwikkelde beleidslijn.

• Maurits Van Haegendoren, de twistappel in de naoorlogse scoutsbeweging.
(Foto Nationaal Scoutsarchief)

Het hierboven al aangehaalde taalkundig element speelde een belangrijke rol in de volgende beschuldiging waarin Van Haegendoren verdacht werd van het systematisch bevorderen van Vlaanderen boven België. Een conflict dat overigens al terug te voe-

14 Na het overlijden van VVKS-verbondsvoorzitter Georges de Hasque (13.III.1933) werd deze functie vacant verklaard. Antoine Cols werd de nieuwe VV maar meldde onmiddellijk dat hij niet over de nodige tijd beschikte en daarom moest bijgestaan worden. Deze bijstand werd verleend door Maurits Van Haegendoren voor wie de nieuwe functie van verbondscommissaris werd gecreëerd. Aangezien er geen officiële taakverdeling was tussen beiden en rekening houdend met het feit dat Van Haegendoren heel veel werk naar zich toetrok, werd de VC in feit het «gezicht» van de beweging en dit ten koste van de VV die naar het achterplan verschoof.

ren is tot bij het ontstaan van VVKS eind 1929. Vóór 1929 bestond er in België een unitair katholiek scoutsverbond. In 1929 ging dit verbond ter ziele door het ontstaan van het VVKS en de FSC. Toch werd het contact tussen beide verbonden niet verbroken: de twee katholieke groeperingen vormden samen de *Baden-Powell Belgian Boy Scouts and Sea Scouts*-associatie (BPBBSS).

Voor Van Haegendoren was de feitelijke splitsing een gelegenheid om te werken aan de opbouw van een zelfstandig katholiek én Vlaams verbond. Dit "Vlaams" zou evolueren naar strijdbaar flamingantisme. Van Haegendoren formuleerde het in de zin zoals ook Frans van Cauwelaert dit propageerde: een sterker Vlaanderen om een beter België te scheppen¹⁵. Tegen deze houding bestond van bij de aanvang tegenstand. Deze tegenreactie toonde zich het duidelijkst in Antwerpen waar Armand De Coninck, hoofdcommissaris van de BPBBSS-associatie, de motor was achter dit verzet. Hij wenste het herstel van een unitair katholiek scoutsverbond zoals het vóór 1929 bestond en waarin hij een leidinggevende rol vervulde als adjudant van de chief-scout Jean Corbisier. In de praktijk zou hij nog éénmaal aan het hoofd van één Belgische scoutsbeweging staan, namelijk wanneer hij van 13 mei 1940 tot juni 1941 samen met onder andere Mgr. Karel Cruysberghs, de algemene proost van het Jeugdverbond voor Katholieke Actie, de leiding kreeg als mede-coördinator van de *CRAB*-kampen (*Centre de Recrutement de l'Armée Belge*) in Zuid-Frankrijk waarbij scouts van de drie verbonden (VVKS, FSC en BSB) een belangrijke rol speelden bij de organisatie van het verblijf van de jongens¹⁶. Die ervaring zou zijn Belgische gevoelens drastisch versterken.

Van Haegendoren en De Coninck kenden een totaal verschillende rol toe aan het Centraal Bureau van de BPBBSS-associatie. De Coninck wenste een sterk Centraal Bureau met leidinggevende bevoegdheid. Van Haegendoren daarentegen wilde voorkomen dat de FSC enige controle kon uitoefenen op VVKS. Concreet betekende dit dat Van Haegendoren zich keerde tegen een BPBBSS-associatie die als een afzonderlijk organisme boven de twee verbonden stond. Het Centraal Bureau mocht geen dominerende macht zijn maar enkel een schakel tussen de twee verbonden die op dat niveau zouden samenwerken op paritaire basis. Wanneer in 1942 voorbereidingen werden getroffen om het statuut van de associatie in deze zin te wijzigen bood De Coninck zijn ontslag aan als hoofdcommissaris, ten zeerste gesterkt in zijn overtuiging dat Van Haegendoren een anti-Belgische koers vaarde¹⁷.

15 Frans van Cauwelaert en zijn geestesgenoten binnen de Vlaamse Beweging keerden zich tegen elke vorm van separatisme. Ze wilden dat de Vlamingen de plaats zouden innemen die hen in de Belgische Staat toekwam. De Vlamingen moesten wel streven naar culturele zelfstandigheid binnen de staatkundige eenheid België. F. VAN CAUWELAERT, *De Vlaamse Beweging, België en de gebondenheid der Nederlanden. Nieuwe richtlijnen*, Brussel, z.d., p. 9, 52 en 59 – ID., *Verhandelingen en voordrachten. Een keur*, Antwerpen, 1932, p. 74 – R. DE SCHRYVER, «Cauwelaert, Frans van», in *Encyclopedie van de Vlaamse Beweging*, deel I, Tielt, 1973, p. 281-287.

16 C. VAN DER CRUYSEN, «Handhaaf en bouw!»..., p. 63-73.

Met de aanklacht van introductie van politiek in scouting reageerde de oppositie tegen een aantal concrete feiten zoals de circulaire van 12 maart 1941 waarin de verbondsleiding haar leden opriep om toe te treden tot het kader van de Vrijwillige Arbeidsdienst voor Vlaanderen of de aanmoediging van Van Haegendoren om toe te treden tot de VIVO-cellen, het Vlaamsch Instituut voor Volkskunst¹⁸. Van Haegendoren reageerde hierop met de constatering dat beide bewegingen begin 1941 nog niet in Duits vaarwater terecht waren gekomen. De bewering dat hij in de Raad ter beveiliging van de sociale en zedelijke welstand der Hoofdstad o.l.v. schepen Jan Delmartino zou opgenomen zijn, ontkende hij formeel. De publicatie hiervan in *Het Algemeen Nieuws* van 22 februari 1943 gaf volgens hem niet de reële samenstelling van de Raad weer maar wel de Raad zoals Delmartino hem droomde. Van Haegendoren gaf wel toe dat hij inlichtingen had verschaft aan Delmartino, die uit de christelijke arbeidersbeweging stamde en zeer begaan was met jeugdwerk.

Er was nog een laatste ergernis die velen zwaar op de lever lag. Van Haegendoren had tijdens de bezetting systematisch Jos De Maegd vooruitgeduwd binnen de scoutsrang. De Maegd was kunstenaar en leraar aan het Sint-Lucasinstituut. Hij stond bekend als een radicale Vlaamsgezinde en had in juni 1940, na de terugkeer van de scouts uit Frankrijk, een aanklacht geuit tegen Armand De Coninck en tegen Mgr. Willem Van Cauwelaert omwille van hun «systematisch negeren van het Vlaamse karakter van vele jonge CRAB's». Van Haegendoren had hierover verdere informatie verzameld maar zonder de beklagden te contacteren. Het dossier bleef dan enkele jaren sluimeren. Opmerkelijk is dat Van Haegendoren nochtans na de oorlog zelf vermeldde dat De Maegd had laten blijken dat hij de «aankomst van de Duitsers als een bevrijding beschouwde». Toch werd diezelfde De Maegd in 1944 benoemd door de voltallige

17 Koninklijke Associatie der Baden-Powell Scouts van België; ontwerp der Statuten, juli 1943 en Statuut van de Koninklijke Associatie der Baden-Powell Scouts van België, 1943/44 (PD, 1943-1944) – Verbondsraad, 28.VI.42; Normalisering groepen, D, CB, 30.IX.1942; VG aan VH, 7.IX.42 (VAr, PVG, V) – Renard aan DC (NSA, PDC) – VG aan DN, 5.IV.43; DC, *aide camp*, p. 6-8 (NSA, PVH, 1938-1945) – *Procès verbal du conseil fédéral de l.XI.41* (NSA, FSC, 1938-1942). De verkiezing van VVKS-VV Antoine Cols tot hoofdcommissaris van de associatie leverde wel moeilijkheden op binnen VVKS waar de functie van VV vacant werd. VH kon deze post niet innemen wegens het groeiende wantrouwen jegens hem van sommige Antwerpse VVKS-verbondsleden. De Antwerpse GC Van Gulck, die zowel voor VH als voor Armand De Coninck een geschikte kandidaat was, kon deze post evenmin bezetten wegens tijdsgebrek. De kwestie van dringende aard loste men enkele maanden later op door de benoeming van de Leuvense Felix Van den Abeele tot waarnemend VV. Deze beslissing stuitte op weerstand van de Antwerpse oppositie die bitter reageerde omdat de top van de beweging nu volledig in het Leuvense gevestigd was met VA De Neuter, VC Van Haegendoren en VV van den Abeele.

18 Geciteerd in brief van F. Van Put aan R. Demain, 27.XI.44. In een brief van 23.XI.44 vraagt VH E.H. Verwilghen te getuigen dat «de voorzichtige en expectieve medewerking met de V.A.V.V. in het begin van de oorlog zeer algemeen gedeeld werd volgens Uw weten, doch dat u positief weet dat ik in mijn schrijven aan U de V.A.V.V. heb afgeraden zodra wij inderdaad bemerkten dat hij verkeerd evolueerde». In een volgende brief, van 7.XII.44 dankt hij Verwilghen voor zijn «prachtig getuigenis» (AMVC, PVH, nr. 127). Na de lente 1941 werd inderdaad geen propaganda meer gemaakt voor de Vrijwillige Arbeidsdienst, maar de dienst werd ook niet gelaakt. Zo was het mogelijk dat een aantal leden dit stilzwijgen beschouwden als een continuïteit van de vroegere politiek en lid bleven van de Arbeidsdienst.

verbondsraad – vooral Van Haegendoren dus – tot VVKS-verbondsraadslid voor Stijl en Cultuur. De discussies begonnen opnieuw. Verbondsaalmoezenier Camiel De Neuter voelde zich zelfs verplicht er op te wijzen dat De Maegd benoemd werd door de verbondsraad in zijn geheel en dat het helemaal geen persoonlijke zet van Van Haegendoren betrof. Dat belette niet dat De Coninck en Van Cauwelaert zich persoonlijk gekwetst voelden. Voor de oppositie was deze benoeming als het ware de synthese van al wat hun wrevel opwekte: autoritair en eigenzinnig benoemde Van Haegendoren één van zijn anti-Belgische vrienden. Als verbondsraadslid voor Stijl en Cultuur kon De Maegd bovendien de vernieuwing op cultureel gebied binnen scouting sterk beïnvloeden¹⁹.

Van Put trad op als woordvoerder van de oppositie. Ze kregen uiteraard tegenwind; ondermeer de aantijging dat ze in feite een "putsch" beraamden. Van Put verklaarde dat ze niets ondernomen hadden tegen de verbondsleiding op zich maar dat de opposanten wel van mening waren dat Van Haegendoren als verbondscommissaris niet langer wenselijk was. Het was enkel zijn persoon die, volgens hen, moest opstappen. Dat was geen gezonde situatie voor de werking van de beweging en, alhoewel alle partijen aandrongen op een snelle behandeling, sleepte het onderzoek van de onderzoekscommissie ettelijke maanden aan. Ze was in oktober 1944 aangesteld maar formuleerde haar besluiten pas midden 1945. Daardoor kon de erejury op 7 juli 1945 een uitspraak doen. Als één van de redenen voor deze vertraging meldde Michielsens, één van de commissieleden, dat hij inzage had gevraagd aan het Auditoraat-Generaal van het dossier-Lehembre omdat Van Haegendoren een brief ter verdediging van deze Berlijn-reiziger had geschreven. Michielsens hoopte in het dossier Lehembre verdere relevante informatie te vinden over Van Haegendorens relaties tijdens de bezetting. De gevraagde inzage was echter onmogelijk zolang het militair hof zich niet over Lehembre had uitgesproken, hetgeen niet vóór maart werd voorzien²⁰.

Tijdens de periode van het onderzoek werd door de Centrale Raad van de Associatie beslist dat Van Haegendoren op geen enkele wijze in het openbaar mocht optreden, zelfs de verbondsraad niet bijeenroepen. Deze beslissing viel hem zeer zwaar, maar Van Haegendoren bleef de facto met de dagelijkse leiding van het verbond belast²¹.

Het lijkt paradoxaal, maar toch zou Maurits Van Haegendoren versterkt uit deze episode treden. Net voor de aanstelling van de onderzoekscommissie hernieuwde de VVKS-verbondsleiding haar vertrouwen in de verbondscommissaris en voegde er aan

19 Dossier Limoges (NSA, VVKS, *Limoges, 1940 + ...*) en dossier met briefwisseling De Neuter – Van Cauwelaert (NSA, *PDN*) – VB 30.V.44 en VR, 19.III.44 (AMVC, *PVH*, nr. 117). Mgr. Van Cauwelaert liet zich hierover niet uit in het openbaar maar steunde binnenskamers aanklager Armand De Coninck.

20 Notulen CR BPBBSS, 17.II.45 en MVH aan Michielsens, 28.III.45 (AMVC, *PVH*, nr. 127). In het archief bevindt zich enkel een afschrift van de begeleidende brief; de Franse vertaling ontbreekt.

21 Uittreksel verslag CR BPBBSS, 24.XI.44 (PD, 1944-45). Ditzelfde uittreksel werd door VH ook op 24.I.45 gedateerd. Uit het verslag bleek dat HC Cols VH al op 9 oktober 1944 had verzocht om zich spontaan op de achtergrond te houden en dat hij betreunde dat VH zich niet van in het begin had teruggetrokken.

toe dat ze daarmee wilde aansluiten bij de verklaring na de reis naar Berlijn in het verbondsbestuur op 8 februari 1944 en die van juli 1944 bij de hervervkiezing van Van Haegendoren als commissaris. De verbondsleiding liet hem dus niet los²².

Verder kon Van Haegendoren een aantal positieve verklaringen van diverse personiteiten binnen en buiten de scoutsbeweging voorleggen. Zo verklaarde Albert Dondeyne, filosoof en theoloog aan de Leuvense universiteit en één van de grote bezielers van Universitas²³, dat «de reis van Van Haegendoren van groot nut is geweest, ze opende velen de ogen. Zijn besluit was klaar en beslist. Christelijke opvoeding en Nationaal Socialisme zijn onverzoenbaar. De overwinning van de Duitsers zou een groot gevaar voor Europa en het Christendom zijn»²⁴. Van Haegendoren noemde deze rugsteun «morele getuigenissen van enkele hogerstaande vrienden en beschermers van ons Verbond»²⁵. Bij de wijze waarop (een aantal van) deze getuigenissen feitelijk tot stand kwamen, moeten we vraagtekens plaatsen. Wanneer Van Haegendoren hen contacteerde beschreef hij minutieus wat hij van elk van hen wou horen. De meesten voerden dat verzoek trouw uit. Aan de ene vroeg hij te getuigen «dat ik reeds voor de oorlog, en met nog meer klem tijdens de bezetting, de gedachte heb voorgestaan dat de Vlamingen een loyale en vaderlandse houding ten opzichte van België hadden in te nemen». Daardoor kon de beschuldiging van negatie van België weerlegd worden. Een ander werd aangespoord te getuigen dat «ik aan de hand van mijn ondernomen reis naar Berlijn een gedocumenteerde uiteenzetting heb gehouden over de noodzakelijkheid ons in elk geval tegen de HJ-vorming in het jeugdwerk te verzetten en [...] hoe ik op deze vergaderingen een zeer scherpe anti-Duitse en anti-nationalistisch-socialistische mening heb voorgelaten». Of ook nog «hoe ik met tegenzin de reis naar Berlijn heb aangevat». Ook de Vrijwillige Arbeidsdienst voor Vlaanderen en de verspreiding van anti-nationaal-socialistische kerkelijke documenten tijdens de bezetting – «hoofdzakelijk bij nationalistische jeugdleiders om hun te overtuigen van hun verkeerde richting» – kwamen zo aan bod²⁶.

22 Namelijk op 24 september 1944. VB, 8.II.44 (AMVC, PVH, nr. 117) – VH aan A. Cols, 13.X.44 (NSA, PVH, 1938-1945).

23 Het Hoogstudentenverbond voor Katholieke Actie en Universitas werd in 1933/34 te Leuven gesticht door de professoren A. Dondeyne en P. Sobry, in samenwerking met K. Devriendt en een groep studenten. Deze beweging streefde zowel naar de verdieping van het eigen geloof als naar het bewust optreden als gelovige in de hedendaagse wereld. Er werd ook geprobeerd om de Katholieke Actie-ideeën te verzoenen met de Vlaams-nationale opvattingen. Via het tijdschrift *Universitas* vonden hun standpunten ingang. *Tal van latere professoren en prominenten uit de katholieke wereld werden hier gevormd* (bv. rector Piet de Somer). Zie O. REINQUIN, *Universitas (1933-1940). Universitaire katholieke actie te Leuven in de jaren '30*, licentiaatsverhandeling K.U.Leuven, dept. Mod. Gesch., 1977.

24 A. Dondeyne aan VH, 8.XII.44 (AMVC, PVH, nr. 127).

25 VH aan F. Collin, 17.XI.44 (AMVC, PVH, nr. 127).

26 VH aan E. Goris, oud GC, 20.VI.45; VH aan J. Ronse, advocaat, 20.VI.45; VH aan professor De Nayer, 31.XII.44; VH aan Z.E.P. Lauwers, 15.XII.44; VH aan dr. De Groote, 8.XII.44; VH aan E.H. Verwilghen, 23.XI.44 en 7.XII.44; VH aan E.H. Ceuppens, 23.X.44; A. Dondeyne aan VH, 8.XII.44; getuigenis pater De Munter aan VH, copie bestemd voor Van Gulck, 20.IV.45 (AMVC, PVH, nr. 127). Dat deze aanbevelingen effectief gebruikt werden ter verdediging blijkt uit het *Rapport de la commission* (AMVC, PVH, nr. 127).

Slechts heel uitzonderlijk werden zijn suggesties afgewezen. Zo bij de Antwerpse priester Van Bael, voormalig districtsaalmoezenier en lid van het Dagelijks Bestuur van VVKS, die het onkies vond om zaken die onder vier ogen gezegd werden nu te gebruiken om anderen aan te vallen²⁷. Alhoewel deze getuigenissen nu moeten gerelativeerd worden wegens hun georchestreerd karakter, maakten deze brieven op de onderzoekscommissie en op de ereraad wel degelijk indruk. Van Haegendoren slaagde er zo in vrijwel alle beschuldigingen te weerleggen of te relativieren. Het was ook een niet mis te verstane aanduiding hoezeer de man kon rekenen op vertrouwen, en zelfs bewondering, van vele vooraanstaanden.

De uitspraak van de ereraad²⁸ op zeven juli 1945 kwam dan ook niet echt als een verrassing. De raad verklaarde unaniem niet te twijfelen aan de intentie van Van Haegendoren alles in het werk gesteld te hebben om de scoutsbeweging onbeschadigd door de oorlog te leiden. Wat de reis naar Berlijn betrof, betreurde de ereraad dat hij vooraf geen contact had opgenomen met de verbondsvoorzitter of met de BPBBSS-associatie. De reis werd beschouwd als een onvoorzichtigheid, maar ze had geen negatieve invloed op de werking van VVKS. De andere aanklachten achtte de raad niet bewezen, en zelfs als ze bewezen zouden zijn, konden ze toch geen uitspraak doen, aangezien deze aanklachten niet enkel de verbondscommissaris maar de hele verbondsraad betroffen. Daarenboven leken, nog steeds volgens de ereraad, sommige aanklachten lichtzinnig geformuleerd door een aantal mensen die niet allemaal op de hoogte waren van de interne werking van VVKS. Tenslotte meldde de raad dat er niet getwijfeld werd aan het patriotisme van VVKS tijdens de Tweede Wereldoorlog en riep beide partijen op tot herneming van hun activiteiten en tot loyale samenwerking²⁹.

Was dit de "duidelijke en ondubbelzinnige uitspraak" waarop werd gehoopt? Van Haegendoren ging er van uit dat hij door de ereraad volledig in het gelijk werd gesteld. Hij gedroeg zich ook als dusdanig en dat werkte de gevraagde verzoening niet in de hand. Zo legde hij zich in een verklaring aan het VVKS-verbondsbestuur op 19 juli 1945 wel neer bij de appreciatie van de ereraad betreffende de reis naar Berlijn. Maar in diezelfde verklaring legde hij ook uit dat gezien de uitspraak van de ereraad hem persoonlijk niet in het gedrang had gebracht, de verbondsleiding hem verzocht had

27 VH aan Van Bael, 15.VI.45 en Van Bael aan VH, 17.VI.45 (AMVC, PVH, nr. 127).

28 Maakten deel uit van de ereraad: A. Cols, Algemeen Commissaris van de associatie die optrad als voorzitter, C. Vander Bruggen, Algemeen Secretaris van de Associatie die optrad als griffier, de in de Centrale Raad van de associatie zetelende leden: kanunnik Gillet, VVKS-aalmoezenier, F. Van den Abeele, VV VVKS, P. Tossijn, verbondsraadslid VVKS, E.P. Francken, aalmoezenier F.S.C., L. Vanderbeken, commissaris VVKS, P. Measureur, E. Van Hoof en P. Renard, algemene raadsleden. Daarnaast waren ook de leden van de onderzoekscommissie aanwezig evenals de beide partijen met hun woordvoerders. Voor de oppositie nam F. Van Put deze rol waar, voor Van Haegendoren traden pater Emery en Esgain op. Een poging van Van Haegendoren om Henri Draye als tweede woordvoerder aan te trekken had blijkbaar geen succes. Brief VH aan H. Draye, 16.VI.45 (AMVC, PVH, nr.127).

29 *Procès verbal*, 7.VII.45 (PD, 1945-47).

om zijn werk te hernemen en hij dus de volledige uitoefening van zijn ambt had hervat. Ook hij sprak de hoop uit op een positieve samenwerking met de opposanten, *sans rancune*³⁰.

Van Haegendoren voelde zich nog meer gesterkt door het feit dat zowel de bundel die samengesteld werd door het krijgsgeschiedkundig onderzoek te Leuven als het administratief onderzoek dat plaats vond, zonder gevolg werden geklasseerd. Ook op beroepsvlak mocht Van Haegendoren dus verder werken³¹.

Een verzoening kon er enkel maar komen indien beide partijen toegevingen zouden doen, en dat lag niet voor de hand. De scherpste analyse werd gemaakt door Mgr. Van Wayenbergh, rector van de katholieke universiteit te Leuven. In antwoord op een brief van Van Haegendoren, die hem verzocht om te bemiddelen in dit conflict, weigerde hij deze taak en liet weten dat hij op de hoogte was van de uitspraak van de ereraad en hij «kan er bezwaarlijk uit afleiden dat u in het gelijk zijt gesteld, wel dat men u van de scouting heeft willen last besparen»³². Daar had Van Haegendoren geen boodschap aan. Voor hem ging de strijd verder.

II. De kerk wordt bij het conflict betrokken

In februari 1946 werden de Antwerpse groepsleiders en -aalmoezeniers opgetrommeld. Officieel was het een poging om te zoeken naar een middel om tot een algemene verzoening te komen. In de praktijk ging het gestook verder er werd er propaganda gevoerd voor en tegen³³.

af

Vanhaegendoren, Mauritz, V.C.-N.V.K.S.

RAPPORT DE LA COMMISSION D'ENQUETE A LA COUR D'HONNEUR
CONSTITUEE PAR LE CONSEIL GENERAL DE L'A.R.S.B.P.B.

Les chefs d'accusation relevés contre le défendeur Vanhaegendoren sont les suivants :

I	1°) son voyage à Berlin;
II	2°) dénigrement du scoutisme de Baden Powell pendant l'occupation;
III	3°) négation et minimisation systématique de la Belgique;
IV	4°) introduction de la politique dans le scoutisme;
V	5°) nomination du sieur Jos. De Meagel à un poste important dans la V.V.K.S. Affaire Limoges.
VI	D'autre part Vanhaegendoren a porté plainte contre les Commissaires Moyraesen, Van Put et Van Lennep du chef d'avoir tramé un complot, un "putch" contre la Fédération (Verbondslidings) et contre lui-même.

I. - LE VOYAGE A BERLIN.

C.19	Ce voyage se situe en juin 1941. Le fait n'en est pas contesté: Vanhaegendoren est parti pour Berlin, sur invitation du lieutenant allemand Hennessth, un lundi du début de juin, pour y assister à une sorte de réunion de propagande pour les oeuvres de jeunesse.
Vb. 1.2	
C.1.	C.60
C.67	La veille, étaient partis également pour Berlin divers personnalités tels que Verstrate, Lehembre, Wechtelaar, Mile Delemp, etc...
C.61 - C.67	Vanhaegendoren a voyagé en train et a reçu du lieutenant Hennessth son coupon aller et retour, ainsi qu'un "sachet" pour se rendre en Allemagne.

Les détails sur ce voyage sont fournis par le défendeur Vanhaegendoren lui-même, car à cet égard, les accusateurs n'ont pu fournir aucun renseignement.

Les accusateurs estiment que Vanhaegendoren avait l'intention d'appliquer le nouveau régime - régime allemand mais - en mouvement scout flamand.

Ils invoquent les éléments suivants :

- De onderzoekcommissie brengt verslag uit aan de Ereraad. Let op de Duitse schrijfwijze van Van Haegendorens voornaam. (Document AMVC)

30 Verklaring aan VB, 19.VII.45 (PD, 1945-47).

31 Uiteenzetting door VV Van den Abeele op de groepsraad, 21.III.48 (VAR, PVG, O) - Verslag van de VR, 11.IV.48 (VAR, PVG, L).

32 Van Wayenbergh aan VH, 21.VIII.45 (NSA, PVH, 1938-45) - Esgain aan VH, 11.V.1945 (AMVC, PVH, nr. 127). In deze brief liet Esgain weten dat er «wederzijds veel water in den wijn moeten gedaan worden, zoveel water dat ik me afvraag wat van den wijn zal overschieten».

33 Verslag GrA's en GrL's vergadering, 24.II.46 (NSA, VVKS-Verbondsmededelingen, 1940-1957).

Ondertussen vonden aan de top enkele wijzigingen plaats. Verbondsalmoezenier De Neuter werd vervangen door kanunnik J. Heylen afkomstig van de Antwerpse gouw³⁴. Dat betekende dat de idee van een Leuvens driemanschap (verbondsalmoezenier, -voorzitter en -commissaris) achterhaald was. Zodoende kon de Leuvense Felix Van den Abeele zonder problemen tot verbondsvoorzitter benoemd worden³⁵. Dat nam niet weg dat de functies van Armand De Coninck en van Maurits Van Haegendoren nog altijd betwist werden. Bij de districtscommissaris-verkiezing bleek dat Armand De Coninck in zijn eigen district Antwerpen III maar de helft van de stemmen kreeg. Van Haegendoren zag de kans schoon en stelde onmiddellijk voor iemand te benoemen die op meer steun kon rekenen. Alfons De Coninck, broer van Armand, leek hem een geschikte kandidaat. Verbondsalmoezenier Heylen rook lont en wilde van geen vervanging weten. Armand De Coninck bleef dus districtscommissaris maar zijn positie was verzwakt en hij moest dus met de ideeën van zijn tegenstanders rekening houden³⁶.

Van Haegendoren bleef voorlopig verbondscommissaris, maar in maart 1946 werd het voorstel om Maurits Coppieters voor te dragen als adjunct-verbondscommissaris algemeen aanvaard door het verbondsbestuur. Tijdens de oorlog was hij een ondergedoken werkweigeraar waardoor hij een zeker verzetsaureool had. Deze benoeming was een vingerwijzing. Er stond nu iemand klaar om het vaandel over te nemen indien nodig. Er werd in november 1946 een taakverdeling afgesproken maar niet op papier gezet³⁷. Enkele maanden later, in februari 1947, zou Maurits Coppieters zijn ontslag aanbieden. Hij wilde zijn eindverhandeling geschiedenis afmaken en had een baan gevonden als leraar. Het verbondsbestuur zag hem niet graag weggaan en stelde voor om zijn ontslag niet te aanvaarden en hem tijdelijk als niet-actief te beschouwen. Zo zou hij op elk moment terug zijn taak kunnen opnemen. Dat betekende wel dat, in de praktijk, Van Haegendoren geheel het jaar zijn integrale bevoegdheden behield³⁸.

In maart 1947 steunden een tachtigtal Antwerpse scoutsleiders en -aalmoezeniers met een motie het optreden van de verbondsalmoezenier als verzoener. Verder beslisten ze, alvast tot eind 1947, geen daden te stellen die een scheuring konden veroorzaken³⁹. Van deze goede voornemens kwam weinig terecht. De sfeer was te zeer verrot. Men kan zich ook vragen stellen bij de figuur van de verzoener. Verbondsalmoezenier Heylen zou – volgens het verslag van de vergadering – gezegd hebben dat «hij het ont-

34 Wie deze kanunnik precies was en welke functie hij vervulde konden we niet achterhalen want in het jaarboek van het bisdom Mechelen vonden we anderhalve bladzijde Heylens waarvan een twaalfal hun voornaam begon met een J.

35 VG aan leden VR, 12.III.46 (VAr, PVG, L).

36 Vergadering VB, 15.I.46 (NSA, PDN).

37 Verslag VR, 8.IX.46 (VAr, PVG, L) en uittreksel verslag VB, 5/XI/46 (AMVC, PVH, nr. 117).

38 Uittreksels uit verslagen VB, 13.II.47; 23.II.47 en 8.XI.47 (AMVC, PVH, nr. 117) en verslag VR, 9.III.47 (PD, 1945-1947). Theoretisch werd wel een voorstel van taakverdeling uitgewerkt door Coppieters en aan VV Van den Abeele verzonden. Dit zou echter in de praktijk niet toegepast worden. Zie brief Coppieters aan Van den Abeele, 14.XI.46 (AMVC, PVH, nr. 124).

39 Motie 22.III.47 (VAr, PVG, O).

slag van Van Haegendoren in handen had, maar dat het probleem zeer complex was». Hij kon echter «niet dictatoriaal optreden want dan zou hij een nieuwe Van Haegendoren worden». De aalmoezenier vroeg het conflict gewoon voor enkele maanden te laten rusten. Anderen keken al wat verder vooruit. Eind 1948 zouden er toch verkiezingen voor de verbondsleiding plaatsvinden. Wat de kanunnik precies gezegd heeft valt niet meer te achterhalen⁴⁰. De oppositie beschouwde de verbondsalmoezenier in elk geval als een bondgenoot. De aanhangers van Van Haegendoren meenden dat de kanunnik gewoon in een val was getrapt. Van Gulck vertrouwde op de eerlijkheid van de aalmoezenier. Hij zou op de duur wel inzien dat «de oppositie niet eensgezind was en evenmin recht in de schoenen stond»⁴¹.

Na dit intermezzo voerden de opposanten een campagne bij de scoutsgroepen binnen hun bereik om het aansluitingsgeld voor 1947-1948 niet door te storten aan het verbond. Dat was een ernstige daad van verzet. Op een bepaald ogenblik was er zelfs sprake van een scheuring binnen VVKs⁴². De groepen reageerden verward. Sommige sloten niet aan maar kwamen achteraf op hun stappen terug. Op andere plaatsen sloot enkel de leiding aan. Nog anderen dienden hun aansluiting wel in bij de districtscommissaris, maar die blokkeerde soms het doorstorten. De geruchtenmolen draaide volop en beïnvloedde vele plaatselijke leiders. Zowel de voor- als tegenstanders van Van Haegendoren probeerden de verbondsalmoezenier voor hun kar te spannen. Tijdens een gewestraad in november of begin december zegde districtsalmoezenier Verheyen, in naam van de verbondsalmoezenier, dat groepen die zouden afscheuren geenszins de goedkeuring hadden van het bisdom. Tijdens diezelfde vergadering verklaarde districtscommissaris Paul Bareel dat de verbondsalmoezenier er mee akkoord ging dat de groepen niet aansloten indien hen, voor eind december, geen voldoening geschonken werd⁴³.

Beide partijen wilden de openlijke steun van de verbondsalmoezenier. Deze zwakke figuur slaagde er niet in zijn persoon uit deze dubbelzinnigheid te halen. Als nieuweling in het verbond waren vele tradities en gevoeligheden hem onbekend en het is duidelijk dat hij geen objectieve inlichtingen kreeg. Vermits de aalmoezenier niet slaagde in zijn opdracht werd de hete aardappel doorgeschoven naar hogerhand en dat kon niemand anders zijn dan de kerkleiding zelf. Die schonk wel klare wijn: Van Roey en de Belgische bisschoppen erkenden, vanaf einde 1947, Van Haegendoren niet langer als verbondscommissaris. Ook dat viel niet uit de lucht.

40 Brief Verelst aan VG, V/45 (VAr, PVG, O). Misschien heeft Verelst – die een aanhanger van Van Haegendoren was – de zaken overdreven voorgesteld of aan de uit hun context gehaalde woorden een andere wending gegeven dan door de VA bedoeld was.

41 Brief Verelst aan VG, V/45; Brief VG aan Verelst, 7.V.45 en Verslag van de VR, 11.IV.48 (VAr, PVG, O).

42 Bericht Antwerpen, 1947 (NSA, VVKs-Verbandsmededelingen 1940-1957). Typierend voor de toestand was de verkoop van de wandkalender 1948. Op eigen initiatief verscheen in de Antwerpse gouw een onafhankelijke uitgave waarvan zeker 5000 exemplaren verkocht werden. De officiële verbondskalender voor 1948 zou later enkel in de andere gouwen verspreid worden.

43 Verslag gewestraad, 11.XII.47 (VAr, PVG, Ge) en VG aan Verheyen, 7.XII.47 en 31.XII.47 (VAr, PVG, O).

III. Kardinaal Van Roey

Van Roey wilde een onbesproken figuur aan het hoofd van de katholieke scoutsbeveging en bovendien wilde hij de eenheid binnen scouting kost wat kost bewaren. In zijn ogen was Van Haegendoren dus niet langer geschikt en zelfs gevaarlijk.

De houding van Van Haegendoren tijdens de bezetting werd in 1947 immers weer in vraag gesteld. Zijn bundel was van het krijgsauditoraat van Leuven naar het krijgsauditoraat van Antwerpen overgebracht en werd heropend. Binnen scouting werd de roddelcampagne gevoed omdat dit onder de bevoegdheid viel van substituut Jaak Maes, die actief was in de dissidente tweede scoutsgroep van Antwerpen⁴⁴. Fundamenteler was dat Van Haegendoren betrokken was in de "zaak Rommelpot". Rommelpot was het eerste naoorlogse blad dat openlijk en op sarcastische wijze de oud-collaborateurs verdedigde en de naoorlogse bestraffing afkeurde. In de herfst van 1947 begon in Antwerpen een proces tegen Daniël Merlevede en Martha Dolfyn, respectievelijk hoofdredacteur en uitgeefster, wegens het «uitoefenen van een nadelige invloed op de geest van het land». Merlevede was een goede bekende van Van Haegendoren en hij had hem opgeroepen als getuige à décharge. Het was slechts een korte opflakking. De bundel betreffende Van Haegendoren werd in februari opnieuw zonder gevolg geklasseerd en in de "zaak Rommelpot" zou in hoger beroep, op 14 december 1948, de vrijspraak volgen. De verbondscommissaris werd dus door het gerecht niet verder verontrust, maar zijn gezag werd daardoor wel verder ondermijnd⁴⁵.

In de naoorlogse bestraffingsgolf kozen de katholieke flaminganten na enige tijd meestal voor steun aan de gestraften. Zo trad Van Haegendoren openlijk op als beschermer van de Zilvermewuwtjes. Deze Brusselse jeugdvereniging werd opgericht net na de bevrijding en recruteerde vrijwel uitsluitend kinderen uit collaborerende milieus. Hun geestelijke steun en toeverlaat vonden zij bij pater en scoutsaalmoezener Norbert (beter bekend als Max) Wildiers. Diens vader had aangeleund bij het activisme en zijn broer had een belangrijke rol gespeeld in het VNV. Het feit dat de Zilvermewuwtjes bestonden, duidde op een neiging om zich niet aan te sluiten bij de katholieke zuil. Voor de kerkleiding was dat een gruwel want de katholieke gelederen moesten gesloten blijven – en liefst versterkt – omwille van de ijzige verhouding met de vrijzinnigheid. De katholieke klerikale en politieke elite wilde absoluut niet dat er opnieuw een katholiek-flamingantische dissidentie zou ontstaan.

Van Haegendoren verdedigde zich. De Zilvermewuwtjes streefden er naar om «onsympathieke strakheid en andere uiterlijkheid van de zwarte jeugd te vermijden». Volgens

44 In reactie hierop had GC Van Gulck de naam van Maes geschrapt op de aansluitingslijst. Volgens Coppieters verzocht VH om dit ongedaan te maken want «kleine wraaknemingen in dien zin» moesten vermeden worden. Verslag VB, 24.IV.48 (AMVC, PVH, nr. 115).

45 Verslag VR, 11.IV.48 en uiteenzetting door VV Van den Abeele, GR, 21.III.48 (NSA, PVG, O) – Nota Van den Abeele, 17.III.48 (AMVC, PVH, nr. 116) – VH aan Heylen, 16.VI.48 (AMVC, PVH, nr. 131) – Nota VH: vertrekpunt van het conflict, 1949/50 (AMVC, PVH, nr. 134) – G. DURNEZ, «Rommelpot», in *Encyclopedie van de Vlaamse Beweging*, p. 1351.

hem moesten de activiteiten van Wildiers ten volle gesteund worden, want de «sociale omstandigheden waarin deze jongens leven, en die soms wraakroepend zijn, maken het nu eenmaal onmogelijk dat ze bij andere Brusselse jeugdorganisaties zich zouden thuisvoelen». Verder was hij ervan overtuigd dat de Zilvermewuwtjes «langzaam hun weg zoeken en vinden naar het VVKS toe». Niet iedereen wilde dat geloven. Gekoppeld aan het eerder vermelde verdedigingsschrift voor Edgar Lehembre, werd Van Haegendoren weer eens in een collaboratiegezinde hoek geplaatst⁴⁶. Deze mening werd nog versterkt door de deelname van Van Haegendoren aan de stichtingsvergadering van *De Schakel* op 22 maart 1947 te Brussel. Deze v.z.w. zou de bladen van de n.v. *De Standaard* opnieuw uitgeven en ze doen aansluiten bij de vooroorlogse koers. Er werd gevreesd dat dit steun aan het anti-belgicisme en aan de incivieke gemeenschap kon betekenen. Van Haegendoren was vanaf 8 mei 1947 betrokken bij de bladzijde Jeugd en Gezin in *De Nieuwe Standaard*. Deze rubriek werd vanaf november 1947 omgevormd tot de *Standaard der Jeugd*. Onder zijn leiding werd geprobeerd de vernieuwde Vlaamse Beweging bij de jeugd opnieuw te propageren. Dit werd geïnterpreteerd als een wegdrijven van katholieke partij en zuil en de kerkelijke hiërarchie reageerde vrijwel onmiddellijk. De bisschop van Gent, Mgr. Callewaert liet weten dat hij het onaanvaardbaar vond dat een jeugdleider meewerkte aan *De Nieuwe Standaard*. De vicaris-generaal van het aartsbisdom Mechelen ging, in opdracht van kardinaal Van Roey, verder en stelde Van Haegendoren voor de keuze: ofwel uit *De Schakel* treden ofwel uit VVKS stappen. Van Haegendoren koos eieren voor zijn geld en nam ontslag uit *De Schakel* op 28 februari 1948⁴⁷.

Er waren nog meer strubbelingen. In 1947 was er immers ook nog de omvorming van de Blauwe Gidsen tot een dissidente beweging. Onder leiding van Yvonne Groffi, de echtgenote van Van Haegendoren, scheurden deze gidsen zich eind 1947 definitief af van de officiële en door de kerk erkende en gesteunde Katholieke Meisjesgidsen van België – *Girlguides Catholiques de Belgique*. Opnieuw trad de kerkleiding onmiddellijk en hard op en drukte deze dissidentie snel de kop in⁴⁸.

Al deze escapades versterkten bij de kardinaal de vaste wil om een herhaling van dergelijke splitsing te voorkomen. Op elk maatschappelijk terrein, dus ook op het vlak van het jeugdverenigingsleven, moesten de katholieken als één blok optreden. Het is niet zo vreemd dat de kardinaal meende dat de enige manier om dit te bereiken, het fnuiken van de onafhankelijke koers van Van Haegendoren was. Zo werd de imprimatur op de scoutspers opnieuw ingevoerd eind 1947. Via *Kompas* en *Leidersblad* kon

46 Vertrouwelijke nota VH aan Coppeters, 9.VII.48 en S. VERMEIRE, «Zilvermewuwtjes», in *Encyclopedie van de Vlaamse Beweging*, p. 2099.

47 G. DURNEZ, *De Standaard. Het levensverhaal van een Vlaamse krant 1914-1948*, Tielt-Weesp, 1985, p. 535-538 – ID., *De Standaard. Het levensverhaal van een Vlaamse krant van 1948 tot de VUM*, Tielt-Weesp, 1993, p. 85-87 – ID., «De tovenaer van Hofstade»...

48 K. BRUGGEMAN, *De Blauwe Gidsen "1939-1953". Een historisch pedagogisch onderzoek, hoofdzakelijk gebaseerd op het archief van Y. Van Haegendoren-Groffi*, licentiaatsverhandeling K.U.Leuven, dept. Ped. Wet., 1982, p. 36.

Van Haegendoren immers zijn ideeën verspreiden. Niet onbelangrijk in dit kader was dat Armand De Coninck een goede relatie had met de vicaris-generaal van Antwerpen, die op zijn beurt Van Roey kon beïnvloeden. Het was duidelijk dat Van Haegendoren zijn visie op strategie en tactiek van de Vlaamse beweging niet wilde bijsturen. Hij bleef dus een permanent gevaar voor de eenheid van de katholieke opinie. Om dezelfde reden bleven immers een aantal scoutsgroepen zeer afstandelijk tegenover het verbond. Het aartsbisdom kon Van Haegendoren niet langer aanvaarden als hoofd van VVKS⁴⁹.

Van Roey hoopte dat Van Haegendoren uit eigen beweging zou aftreden. Het kon dan lijken op een eervol ontslag. Aangezien Van Haegendoren zelf geen aanstalten maakte om hieraan gevolg te geven, zette het aartsbisdom in februari 1948 Van Haegendoren af als VVKS-verbondscommissaris. Aanvankelijk reageerde de VVKS-verbondsraad hier niet op, maar het werd voor Van Haegendoren uiteraard steeds moeilijker om zijn taak naar behoren te vervullen⁵⁰. Daarom vroeg – en verkreeg – hij tijdens de vergadering van het verbondsbestuur op negen maart 1948 de toestemming om zijn activiteiten "voorlopig" stil te leggen. Hij en zijn vrienden deden dus of ze de kardinaal niet goed begrepen hadden. Mechelen moest opnieuw optreden en maakte duidelijk dat geen verder uitstel zou geduld worden. De verbondscommissaris kreeg niet de gelegenheid de zaak te trekken tot eind 1948, het moment waarop zijn ambtstermijn zou aflopen en er nieuwe verkiezingen zouden plaatsvinden⁵¹.

IV. De onlustgevoelens blijven

In Antwerpen reageerden de tegenstanders verheugd. Ze hadden hun slag thuis gehaald. Ook in Gent en in Dendermonde was een deel van de leiding tevreden. Maar er waren er ook die er anders over dachten. De leiders van het district Antwerpen Noord, die enkele dagen vóór het ontslag hun districtscommissaris Bareel aan de tand voelden over zijn houding ten opzichte van Van Haegendoren, drukten net als de leiders en aalmoezeniers van de districten Antwerpen Zuid en Antwerpen II hun spijt uit over het ontslag, klaagden de houding van sommigen aan, dankten de verbondscommissaris voor zijn bewezen diensten en wensten dat hij in de scoutsbeweging actief zou blijven. De leiders en aalmoezeniers van Antwerpen II «leggen zich als goede katholieke scouts neer bij de beslissingen van de Geestelijke Overheid; als fiere scouts

49 VG aan Verheyen, 18.XII.47 en 28.XII.47 (NSA, PVG, O) en H. LAUWERS, *op.cit.*, p. 29.

50 Zo was er onenigheid met de kerkelijke overheid betreffende de *Spelregels*. De scoutsaalmoezenier J. Verheyen vond dat de Groot-Nederlandse gedachte moest geweerd worden door op zijn minst een voetnoot toe te voegen. Indien dit niet mogelijk was moest er een herdruk van de *Spelregels* komen. Ook Mgr. Van Eynde sprak zich uit tegen de culturele actie van het Verbond. De kardinaal daarentegen zou, na het ontslag van Van Haegendoren, geen aanstoot nemen aan het uitdrukken van een geest van verbondenheid met de ganse Nederlandse cultuurgemeenschap. Van den Abeele aan VH, 2.IV.48 (AMVC, PVH, nr. 116) – VH aan Verheyen, 4.II.48 en Verheyen aan VH, 20.II.48 (AMVC, PVH, nr. 119).

51 Uiteenzetting door VV Van den Abeele, 21.III.48; VG aan Verheyen, 7.XII.47 en 15.II.48 en verslag VR, 11.IV.48 (NSA, PVG, O).

betreuen zij echter de omstandigheden die deze beslissing schijnbaar motiveerden»⁵². Sommigen reageerden in persoonlijke naam. Een Antwerps aalmoezenier wilde van zijn oppositiegroep afscheuren en eventueel onder een nieuw nummer aansluiten bij het verbond. Een groepsleider nam ontslag omdat hij zich niet langer kon verzoenen met de gang van zaken. De doorgaans zeer gematigde Van Gulck liet zijn ontgoocheling en verontwaardiging de vrije loop in een schrijven aan de adjunct-verbondsalmoezenier, pater A. Mertens: «Wij zijn beetgenomen door mensen in en buiten onze rangen, door geestelijken zowel als door leken... Wij zijn lankmoedig geweest, ja naïef te denken dat alles eerlijk zou gaan. Het hoofd van Van Haegendoren is gevallen. 'Le roi est mort, vive le roi!' Indien wij niet opletten dagen er andere gevaren op. Onder de oorlog heeft het NSJV gevestigd achter de verbondscommissaris; thans zeggen ze bij de socialisten: geef ons Vanhaegendoren maar eens, wij zullen hem wel anders behandelen, onze Rode Valken zouden flink opschieten! En wij moeten zo iemand 'n ezelsstamp geven, na het gebruik van welke methodes?!»⁵³. Van Haegendoren kon rekenen op trouwe vrienden. Van Gulck stuurde een brief naar zijn collega's van Limburg, West- en Oost-Vlaanderen om hen te overtuigen van het feit dat de tegenstanders geen meerderheid uitmaakten in zijn gouv⁵⁴. Dit werd overigens duidelijk op de gouvraad van 21 maart. Van Gulck nam met zeven Antwerpse districtscommissarissen een positieve houding aan ten opzichte van Van Haegendoren en de vernieuwing in het verkennen. Enkel De Coninck en Bareel, de districtscommissarissen van Antwerpen III en Antwerpen Noord stonden afwijzend⁵⁵.

• Een scoutspatrouille op pad eind de jaren dertig.
(Foto cwo2gm).

52 VG aan Verheyen, 10.III.48, stencil Antwerpen Zuid, Antwerpen Noord en Antwerpen II (NSA, PVG, O) en verslag GR, 21.III.48 (NSA, PVG, Go2).

53 VG aan A. Mertens, AVA, 1.IV.48 (NSA, PVG, O).

54 VG aan GC's van Limburg, Oost- en West-Vlaanderen, 12.III.48 (NSA, PVG, O).

55 GR, 21.III.48 (NSA, PVG, Go2). Antwerpse commissarissen die positief stonden ten opzichte van de vernieuwing: GC Antwerpen: J. Van Gulck, DC Antwerpen I: E. Janssens; DC Antwerpen II: F. Joris; DC Antwerpen Zuid: G. Callebaut; DC Antwerpse zeescouts: J. Daems; DC Kempen: K. Verheyen; DC Lier: H. Lambert en DC Mechelen: J. Van Roy.

Op elf april 1948 stelde de verbondsraad met algemeenheid van stemmen Maurits Coppieters aan als waarnemend verbondscommissaris. Tijdens dezelfde vergadering werd volgende motie vrijwel unaniem aanvaard:

«De verbondsraad in vergadering van 11/4/1948:

- 1: neemt akte van de gedwongen inactiviteit van de heer Van Haegendoren als VC
- 2: bevestigt dat de vaderlandse eer en de scoutseer van Van Haegendoren boven alle verdenking staan
- 3: spreekt zijn afkeuring uit over laakbare tegenwerking van sommige leden van het VVKS tegen het vernieuwd verkennen en over de oneerlijke middelen gebruikt tegen Van Haegendoren
- 4: wenst dat zijn non-activiteit van korte duur zou mogen zijn
- 5: erkent met dankbaarheid en waardering de bezieling welke Van Haegendoren gegeven heeft aan de vernieuwing van het verkennen op nationaal, cultureel, sociaal en scoutsgebied en bevestigt zijn gehechtheid aan deze vernieuwing»⁵⁶.

Belangrijk facet hieraan was de opvallend positieve houding ten opzichte van de verwezenlijkingen van Van Haegendoren en de beslissing om zijn vernieuwingsinitiatieven verder door te voeren. De wens dat hij spoedig zou terugkeren stond er duidelijk in vermeld. Dat was meer dan een pro forma zinnetje. Zo toonden ze openlijk hun ongenoegen over de handelwijze van Van Roey. Al was op dat moment voor vrijwel alle betrokkenen duidelijk dat Van Haegendoren definitief uitgeschakeld was als verbondscommissaris.

V. Van ex-verbondscommissaris tot ex-VVKS

Na het gedwongen ontslag van Van Haegendoren werd Coppieters waarnemend verbondscommissaris. Pas eind 1948, wanneer de mandaten van de commissaris en de bestuursleden vervielen, zou hij officieel aangesteld kunnen worden als verbondscommissaris. Coppieters beseftte dat hij de zaken intussen niet op hun beloop mocht laten. Hij stippelde onmiddellijk richtlijnen uit voor zijn verbondsbestuur. Hij gaf toe dat er een bezwaarde atmosfeer heerste na het ontslag van Van Haegendoren. Daarom was het des te meer noodzakelijk om een krachtige houding aan te nemen tegenover «alle gekuip of gelaster», van welke zijde dan ook. Verder opteerde hij ervoor de vernieuwing in de jeugdwerking, zoals uitgetekend door zijn voorganger, verder te realiseren. Tenslotte wilde hij een positief werkprogramma opstellen zodat het verbondsbestuur tot eind 1948, moment waarop de mandaten vervielen, toch nog opbouwend werk kon leveren⁵⁷.

Het verbondsbestuur verzocht Van Haegendoren om de leidersvorming nog te behartigen tot na de paasvakantie van 1948 en zich paraat te willen houden voor de «bij-

56 Verslag VR, 11.IV.48 (NSA, PVG, L). Stemming van de motie: 29 pro – 1 tegen – 3 onthoudingen.

57 Verslag VR, 14.XI.48 (PD, 1948) – Circulaire VV Van den Abeele aan leden VR, begin IV.48 (AMVC, PVH, nr. 115) – Van den Abeele aan Coppieters, 12.IV.48 (AMVC, PVH, nr. 116).

zondere opdrachten welke de verbondsleiding hem zou wensen toe te vertrouwen». In feite vroeg verbondsvoorzitter Van den Abeele aan Van Haegendoren wat hij in het verbond nog wou doen op korte en op lange termijn. Van Haegendoren antwoordde dat hij het VVKS nog wou blijven vertegenwoordigen in de katholieke scoutsassociatie en in de Interfederale. Dat was meteen een "Belgische" zet om de opwerping van incivisme te pareren. Deze taak zou hij inderdaad uitoefenen. Zo bleef hij tot oktober 1949 de derde vertegenwoordiger van VVKS in de associatie. Daarnaast wilde hij de leiding van het vormingscentrum De Kluis behouden⁵⁸. Hij oordeelde dat de administratieve en financiële leiding van dit centrum te ingewikkeld was om *ad interim* overgedragen te worden. Ook aan deze wens werd onmiddellijk gevolg gegeven⁵⁹. Van Haegendoren beschouwde zichzelf als "ondergedoken" maar hoopte wel in VVKS actief te blijven. Hij beseftte wel dat dat zou afhangen van een aantal factoren. Bijvoorbeeld of de verbondsraad de samenwerking nog wilde verderzetten; wat zouden ze hem overigens nog willen toevertrouwen? Zou het verbond trouw blijven aan ingenomen standpunten en principes? «Het organisatorisch verband in hetwelke de arbeid geschiedt» beschouwde hij als een factor die geen beslissende rol moest spelen. Misschien hoopte hij ooit opnieuw verbondscommissaris te worden want in een nota uit 1948 verklaarde hij «te hopen dat de vriend Coppieters uit zichzelf de houding zal nemen geen rang te aanvaarden van iemand die in de gekende omstandigheden verdwijnt». Dat duidt er in elk geval op dat hij hoopte op langere termijn opnieuw een leidinggevende functie te krijgen⁶⁰.

Met deze houding bleef het risico op een nieuwe frontale botsing met de kerkelijke hiërarchie bestaan. Zoals scoutsaalmoezener Heylen in een schrijven aan Van Haegendoren fijntjes uitlegde, gaf «de Geestelijke Overheid niet alleen bevelen, heeft ook wensen. Beide steunen op zeer verschillende motieven». Achter het bevel om niet langer verbondscommissaris te zijn, school de bisschoppelijke wens dat Van Haegendoren geen enkele leidinggevende functie binnen scouting meer zou waarnemen. Die was doof aan die kant en legde dergelijke opmerkingen en waarschuwingen ostentatief naast zich neer. Zo moest het eind 1948 onvermijdelijk tot een nieuwe confrontatie komen toen de bestuursploeg opnieuw gekozen moest worden⁶¹.

Om het risico op moeilijkheden te verminderen, vroeg Coppieters aan de verbondsraad hem mandaat te verlenen om een ploeg als geheel te mogen voorstellen. Daarna kon dan voor elk commissariaat afzonderlijk nog gekozen worden en de vrije kan-

58 De Kluis was een domein te Sint-Joris-Weert dat door VVKS werd aangekocht in 1934. Het deed vooral dienst als kampeertrein en centrum waar (leiders)cursussen plaatsvonden.

59 Circulaire VV Van den Abeele aan leden VR, begin IV.48 (AMVC, PVH, nr. 115) – VH aan Coppieters, 24.X.49 (AMVC, PVH, nr. 124) – VV Van den Abeele aan baron J. de Dixmude, president FSC, 30.IV.48 (AMVC, PVH, nr. 116) – VH aan Van den Abeele, 9.IV.48 en Van den Abeele aan VH, 12.IV.48 (AMVC, PVH, nr. 131).

60 VH aan Van den Abeele, 9.IV.48 en Nota VH, 1948 (AMVC, PVH, nr. 131).

61 Heylen aan VH, 8.I.49 (AMVC, PVH, nr. 129) en Verslag VR, 14.XI.48 (PD, 1948).

didaatstelling bleef eveneens mogelijk⁶². In de bestuursgroep die Coppieters voorstelde, werd Van Haegendoren niet opgenomen en ook als raadslid werd hij door hem niet voorgedragen. Van Haegendorens kandidatuur als raadslid werd echter naar voor geschoven door de Antwerpse gouvcommissaris Van Gulck en door verbondsraadslid Verheyen (naamgenoot van scoutsaalmoezenier Verheyen die eveneens in de verbondsraad zat). De Leuvense districtscommissaris Henri Draye liet aan collega Van Gulck weten dat hij de opname van Van Haegendoren als raadslid in het bestuur zou eisen «ook indien er exclusieven bestaan tegen dit plan van welke overheid dan ook. Indien deze eis niet wordt ingevolg'd zal ik tot het uiterste gaan, met inbegrip van scheuring, niet-aansluiting, en wat nog... Dit is mijn standpunt en ik wijk er niet van af»⁶³. Er waren dus nog altijd mensen die het ontslag niet verteerd hadden.

Coppieters probeerde de verhitte gemoederen te sussen door aan Van Gulck een nieuwe functie voor Van Haegendoren voor te stellen. Als lid van het verbondsbestuur zonder stemrecht zou de beweging de nodige eer kunnen bewijzen aan de man en kreeg hij de gelegenheid om zijn inzichten te ventileren. Coppieters keerde zich aanvankelijk ook niet tegen zijn kandidatuur als verbondsraadslid. Dit behelsde nl. geen leidinggevende topfunctie. In een brief aan Van Haegendoren vroeg VVKS-verbondsaalmoezenier Heylen zich echter af of de kandidatuur van Van Haegendoren gesteld mocht worden gezien de richtlijnen van de geestelijke overheid. Hij achtte «het wenselijk voor U en voor de rust in de beweging zelf dadelijk de geste te stellen die nodig is», nl. aan het verbondsbestuur mee te delen dat hij zijn kandidatuurstelling weigerde. Dit wilde Van Haegendoren echter niet, want deze weigering als raadslid zou neerkomen op zijn totale uitsluiting uit VVKS. Hij hoopte integendeel deel te blijven nemen aan de ideologische en administratieve leiding van het verbond. Hij wenste «liever officieel een bepaalde, zij het bescheiden verantwoordelijkheid te nemen dan door te gaan als Eminence Grise»⁶⁴.

Op de verbondsraad van 9 januari 1949 vond de verkiezing van het verbondsbestuur plaats. Coppieters werd met eenparigheid van stemmen verkozen tot verbondscommissaris en ook het verbondsbestuur werd vrijwel probleemloos geïnstalleerd. Wat de verkiezing van de raadsleden betrof werd een tussenoplossing gevonden die geen van beide partijen voor het hoofd wilde stoten. Er werd nl. beslist om maar vijf van de zes beschikbare zetels in te vullen. Aangezien Van Haegendoren niet verkozen werd, kon hij kandidaat blijven voor de zesde zetel. Coppieters liet de volgende dag de resultaten van de verkiezing aan Van Haegendoren weten en drukte hem op het hart geen voorbarige conclusies te treffen betreffende de zesde, vacante zetel waarvoor hij werd voorgedragen door pater Wildiers. Wel voelde hij zich verplicht hem er op te wijzen

62 Verslag VR, 14.XI.48 (PD, 1948).

63 H. Draye aan Van Gulck, 19.XII.48; Circulaire VG aan VA, AVA, De Neuter en Van Winkel, 30.XII.48; Circulaires VV Van den Abeele aan leden VR, 24.XII.48 en 4.I.49 (PD, 1948).

64 Coppieters aan Van Gulck, 28.XII.48; Heylen aan VH, 28.XII.48 en VH aan Van Gulck, 29.XII.48 (AMVC, PVH, nr. 133) – Coppieters aan VH, 4.I.49 (AMVC, PVH, nr. 124) – VH aan Van Gulck, 29.XII.48 en VG aan H. Draye, 2.I.49 (PD, 1949).

dat de verklaringen door oud-verbondsaalmoezenier Camiel De Neuter en districtscommissaris Henri Draye, afgelegd in naam van Van Haegendoren, de stemming over zijn kandidatuur ongunstig hadden beïnvloed. Ook raadde hij aan om de op de vergadering aangeboden rang van ere-verbondscommissaris te aanvaarden en dit vooral niet te beschouwen als een «soort pensioen of inactiviteit»⁶⁵.

Coppieters bleef hopen dat Van Haegendoren kon ingeschakeld worden want de man bezat niet enkel een groot prestige, maar kon ook pedagogische hulp bieden en een rol spelen in het beheer van De Kluis. Daarnaast beschikte hij over belangrijke relaties, onder andere voor het verkrijgen van ministeriële subsidies. Die positieve houding kon hij niet lang handhaven. Het ontactische optreden van Van Haegendoren had ernstige gevolgen. Coppieters liet dat aan Draye onomwonden weten. Indien hij de kandidatuur nog zou steunen, zou hij namelijk de eenparigheid van zijn bestuursploeg breken. Aangezien Van Haegendoren «negeert, kwetst of ageert tegen sommige», konden noch de verbondscommissaris, noch het verbondsbestuur, de kandidatuur van Van Haegendoren voorstellen⁶⁶.

Op de volgende vergadering van de verbondsraad, die plaatsvond op 9 april 1949, vocht Van Haegendoren de stemming op de vorige verbondsraad aan, omdat de gecoöpteerde verbondsraadsleden en de bestuursleden er niet aan hadden deelgenomen. Deze kwestie werd opgelost, maar tot een nieuwe stemming over de toewijzing van de zesde zetel van verbondsraadslid kwam het niet meer. Aangezien Wildiers zijn verzoek tot kandidaatstelling van Van Haegendoren niet schriftelijk had overgemaakt aan de verbondsvoorzitter, werd dit punt niet op de dagorde geplaatst⁶⁷.

Weer drie maand later, op de vergadering van 10 juli 1949, kwam de kandidatuur van Van Haegendoren opnieuw op tafel. Uit het verslag bleek dat de standpunten ver-

• Maurits Coppieters, de opvolger van Van Haegendoren als verbondscommissaris van het Vlaams Verbond der Katholieke Scouts. (Foto Nationaal Scoutsarchief).

65 Verslag VR, 9.I.49 (PD, 1949) en Coppieters aan VH, 10.I.49 (AMVC, PVH, nr. 133).

66 Coppieters aan Draye, 30.III.49 en Coppieters aan commissaris, 6.IV.49 (AMVC, PVH, nr. 124).

67 Brief aan Van Gulck, 7.VII.49 (AMVC, PVH, nr. 124) en verslag VR, 9.IV.49 (PD, district Leuven, 1949).

scherpt waren. De adjunct-verbondsalmoezenier Verheyen deelde immers mee dat de Geestelijke Overheid haar veto stelde. Dit kwam op een ogenblik dat de voorstanders van Van Haegendoren overtuigd waren dat er «ditmaal kan en moet gemanoeuvreed worden». Een voorstel van raadslid Wilfried Reynaert om een stemming uit te brengen en indien een meerderheid vóór Van Haegendoren was, Mgr. Van Roey hiervan op de hoogte te stellen en pas als het veto gehandhaafd bleef zich als verbondsraad hierbij neer te leggen, werd echter afgewezen. «In een geest van eerbied voor de Geestelijke Overheid» werd, op verzoek van Verheyen, niet gestemd. De zesde zetel bleef dus open...⁶⁸. De volgende verbondsraad werd gepland op 9 oktober. Of de zesde zetel opnieuw ter sprake kwam is niet met zekerheid te achterhalen aangezien het verslag ontbreekt. Misschien werd de zetel toch toegewezen aan Van Haegendoren of misschien werd hij, net als oud-verbondsalmoezenier De Neuter, na het aanvaarden van de ererang van verbondscommissaris als gecoöpteerd verbondsraadslid opgenomen. In elk geval was duidelijk dat Van Haegendoren op de bijzondere verbondsraad van 27 november 1949 aanwezig was als gecoöpteerd raadslid. Dit resultaat was echter een Pyrrusoverwinning⁶⁹.

Vanaf de zomer 1949 was de toestand voor VVKS immers onhoudbaar geworden. Er dreigde een nieuwe scheuring binnen de beweging, de Geestelijke Overheid nam een harde positie in en het verbondsbestuur was nu zeer verdeeld over de positie van Van Haegendoren. Coppieters schreef aan Van Haegendoren dat er tweedracht gezaaid was in de schoot van het verbondsbestuur en benadrukte dat «het verkeerd is kleine mensen en woelmakers door dik en dun te steunen en op te jagen tegen het bestuur in». Iets later schreef hij: «Ik heb dit laatste jaar kostbare tijd verspild aan conflicten die u hebt verwekt». De verbondscommissaris vreesde zelfs dat de huidige bestuursploeg niet meer te redden viel, zodat hij aan de verbondsraad de onmogelijkheid om verder te besturen zou moeten meedelen. Het water stond hem tot aan de lippen en Coppieters beseftte zeer goed dat er dringend een beslissing moest genomen worden om een einde te stellen aan het gestook. Indien de discussies, incidenten en vitterijen bleven aanhouden, bedreigde dit de dagelijkse werking⁷⁰.

Dat er een malaise was, werd bevestigd door het feit dat een aantal groepen hun aansluiting weigerden te betalen met het argument dat het bestuur te laks was inzake Van Haegendoren. Onder leiding van o.a. Cols, de gebroeders De Coninck, Van de Pitte, Van Put en Mo(e)yersoer – de leidinggevende scouts die enkele jaren voordien optraden als aanklagers tegen Van Haegendoren vóór de ereraad – werd in november 1949 een afzonderlijk comité opgericht dat al de dissidenten zou groeperen. Uit het «Manifest van het Comité voor Katholieke Baden-Powell scouting» bleek dat ze tot deze scheuring waren overgegaan «daar alle verzoeningspogingen spaak gelopen zijn

68 Verslag VR, 10.VII.49 (PD, district Leuven, 1949) en VH aan Verheyen, 14.VII.49 (AMVC, PVH, nr. 134).

69 1e en 2e verslag VR, 27.XII.49 (PD, 1949) en VH aan Van Roey, 24.V.50 (AMVC, PVH, nr. 134).

70 Coppieters aan VH, 9.IX.49 en 28.XI.49 (AMVC, PVH, nr. 124).

tengevolge van de moedwil van enkele hogere Leiders van V.V.K.S. en wij in geweten de richtlijnen en de huidige strekking van deze Leiders niet kunnen volgen». Er zou opnieuw aan traditionele scouting worden gedaan en een gezonde vaderlandsliefde zou beleden worden. De aanleiding om af te scheuren was ontgensprekelijk de persoon Van Haegendoren. Belangrijk was wel dat deze dissidentie in tweede instantie de pedagogische en organisatorische vernieuwingsideeën van Van Haegendoren ongedaan wilde maken. Van Haegendoren zelf tilde niet zwaar aan de afscheuring en vestigde er de aandacht op dat het beter was «de dissidentie niet tragisch op te nemen. We kunnen niet loochenen dat er nu eenmaal twee gans verschillende strekkingen bestaan». Hij pleitte ervoor om de dissidentie niet te veroordelen en evenmin dwang uit te oefenen. Na verloop van tijd zou alles wel terug in orde komen. Het verbondsbestuur was wel degelijk geschrokken want het ging om veel mensen en het volgde Van Haegendorens zienswijze niet. Het drong bij Mgr. Van Eynde aan op een aartsbisschoppelijke veroordeling van deze dissidentie. Volgens de formele directieven van de kardinaal mocht er inderdaad geen scheuring toegelaten worden. Alles moest dan ook in het werk gesteld worden om de verspreiding van de propaganda van het comité te verhinderen⁷¹.

Op alle niveaus binnen scouting was de toestand dus onhoudbaar geworden. Daarenboven werden de zaken nog bemoeilijkt door de Geestelijke Overheid. Het conflict tussen Van Roey en Van Haegendoren bleef immers duren en de kardinaal liet zijn onvrede over Van Haegendoren weerspiegelen in zijn houding ten opzichte van VVKS. Zo bleef de benoeming van een verbondsbaalmoezenier aanslepen. Die episcopale houding versterkte de ontmoediging in de scoutsrang. Een onderhoud van Coppieters met de kardinaal op 17 augustus 1949 kon het tij niet keren⁷².

Van Roey wond er geen doekjes om: Van Haegendoren moest buiten. Indien dit niet vrijwillig gebeurde, zouden er dwangmaatregelen volgen. Het verbondsbestuur besefte nu dat zijn terugtrekking uit alle functies onontkoombaar was geworden, maar probeerde dit resultaat op een diplomatische wijze te bereiken. Een delegatie met Coppieters, pater Gobert en verbondsvoorzitter Van den Abeele stapte naar Van Haegendoren om de toestand uit te leggen. Afgezien van de grote weerzin tegenover zijn persoon in het bestuur en in Mechelen, werd benadrukt dat hij daardoor ook de vernieuwing in scouting in de weg stond. Ze vroegen dan ook zijn vrijwillige terugtrekking, juist om zijn vernieuwingsideeën een kans te geven⁷³. De delegatie ving bot. Dan werd openlijk het verzoek aan Van Haegendoren om ontslag te nemen uit al zijn functies op de dagorde gezet van een buitengewone vergadering van de verbondsraad.

71 VG: Antwerpen: gouwmededelingen nr. 34, 4.VI.49 (PD, district Leuven, 1949) – Circulaire en manifest van het Comité voor Katholieke Baden-Powell Scouting, 14.XI.49 en 1e en 2e verslag VR, 27.XI.49 (PD, 1949).

72 Verslag onderhoud Coppieters – kardinaal, 17.VIII.49 – VH aan E.H. Swaenepoel en H. Draye, 2.XII.49 (PD, 1949).

73 Onderhoud pater Gobert, VV en VC met VH, 27.X.49 (AMVC, PVH, nr. 134).

Die was gepland voor 27 november. Via De Neuter poogde Van Haegendoren de beslissing te verdagen. Waarnemend verbondsaalmoezenier J. Verheyen wees evenwel op de «dringende haast» en verklaarde dat Mgr. Van Eynde, in naam van Van Roey, recent nog schriftelijk had aangedrongen op de onmiddellijke terugtrekking van Van Haegendoren. Hij wees er op dat, als de kerk een mandaat van jeugdleider terugnam en hem haar vertrouwen ontzegde, de leider slechts één mogelijkheid restte: weg gaan! Het ging om een conflict tussen de Geestelijke Overheid en Van Haegendoren en de verbondsraad moest zich daar buiten houden: dus geen beslissing nemen en evenmin stemmen over moties in welke zin dan ook. Volgens hem had de verbondsraad enkel vast te stellen dat Van Haegendoren de beslissing van de Geestelijke Overheid niet uitvoerde en dat de verbondsraad hem daarom dringend verzocht zich terug te trekken.

Van Haegendoren antwoordde met een pleidooi waarin hij uitlegde waarom hij alles in het werk stelde om niet afgezet te worden. Hij kon de beweging nog vele diensten bewijzen en hij onderstreepte dat in Vlaamse middens wel eens negatief kon gereageerd worden op zijn afzetting. Hij verklaarde echter ook dat hij zich volledig wilde onderwerpen aan de Geestelijke Overheid om zo het vertrouwen van de kardinaal terug te winnen. Dit uiteraard in de hoop zo een functie binnen scouting te kunnen behouden. Hij bracht daarmee een aantal mensen aan het wankelen want hierna besliste de verbondsraad dat, gezien deze verklaring, hij niet bevoegd was een beslissing terzake te nemen. Wel kregen de verbondsraadsleden Swaenepoel en Draye, respectievelijk diocesaan aalmoezenier van Oost-Vlaanderen en professor aan de Leuvense universiteit, de opdracht om contact op te nemen met Mgr. Karel Cruysberghs en vervolgens met Mgr. Van Roey, om een onderhoud te vragen aangaande deze kwestie⁷⁴.

Nog diezelfde avond bracht waarnemend verbondsaalmoezenier Verheyen verslag uit in Mechelen. De kardinaal verklaarde 's anderendaags via Mgr. Van Eynde dat hij «geen nieuw onderhoud aan 't is gelijk wie hierover wenst toe te staan». Hij toonde zich verbaasd dat zijn duidelijk verlangens wat betreft Van Haegendoren nog discussies losmaakte in de verbondsraad. Hij voelde aan dat zijn autoriteit op het spel stond en daarover wilde hij geen twijfel laten bestaan: «Vermits de heer Vanhaegendoren verklaard heeft zich naar het verlangen van de Hogere Geestelijke Overheid te schikken, hoeft de verbondsraad enkel akte te nemen van deze verklaring, die niets anders kan betekenen dan een ontslagnemen, zoals dit wordt verlangd». Voor dat "verlangens" nam de kardinaal de gehele verantwoordelijkheid op zich. Deze verklaring werd door de waarnemend verbondsaalmoezenier bezorgd aan alle betrokkenen. Hij verzocht Van Haegendoren om een ondubbelzinnig antwoord. Van Haegendoren verklaarde dat hij een vrijwillig ontslag slechts in overweging wilde nemen indien hij de

74 Convocatie voor VR, 21.XI.49; In bijlage: nota: verzoek aan VH, 21.XI.49; Antwoord op deze nota door VH en 1e en 2e verslag VR, 27.XI.49 (PD, 1949).

motieven kende van de Geestelijke Overheid, want «het is nogal moeilijk een vrijwillige daad te stellen indien met met zijn redelijk verstand niet inziet waarom»⁷⁵.

Van Haegendoren liet zich door de kardinaal niet platwalsen en probeerde nog altijd zijn gelijk te halen – of was het nog een pesterijtje in een verloren achterhoedegevecht? Hij had geen zin om hierbij tactisch te werk gegaan. Dat was erg vermoeiend voor Coppieters die zich steiler ging opstellen en hem er op wees dat «kleine najver potsierlijk was» en dat hij «best rekening wilde houden met uw adviezen indien ze eerlijk aan mij worden gegeven». Zelfs De Neuter, die hondstrouw tot het laatste de zaak van Van Haegendoren bepleitte, schreef op kerstdag 1949 dat er nog slechts één houding mogelijk was: «Een scout kan zonder tegenspreken gehoorzamen». Hij zal dat zonder twijfel met een diepe zucht neergeschreven hebben, maar voor hem was het zonneklaar en hij raadde Van Haegendoren aan om dadelijk ontslag te nemen en zich uit de scouts terug te trekken⁷⁶.

Het laatste carré bestond alleen nog uit Van Haegendoren zelf, maar hij gaf het niet op. De oud-verbondscommissaris liet weten dat hij naar de verbondsraad van februari 1950 zou komen. Verbondsvoorzitter Van den Abeele raadde hem dat af, want dat was «in strijd met het verlangen van de kerkelijke overheid en schadelijk voor VVKs». In januari was hij immers door de Geestelijke Overheid uit elke functie ontslagen. Ten overvloede wees waarnemend verbondsaalmoezenier Verheyen er nog eens op dat inzake jeugdbeweging «men niet vraagt naar het waarom van de wensen, richtlijnen of beslissingen van de Geestelijke Overheid; men stemt er niet over: men neemt eenvoudig er akte van en men voert uit». Nu de verbondsleiding nog voor haar was het ontslag van Van Haegendoren na de verbondsraad van februari 1950 een feit⁷⁷. Van Haegendoren zou echter nog ruim een jaar zijn ontslag uit de beweging betwisten.

MANIFEST

VAN HET

Comité voor Katholieke Baden-Powell Scouting

1) Wij willen van onze jongens Katholieke STRIJDEERS maken, parasat om Christus te dienen overal en altijd onvoorwaardelijk trouw aan het kerkelijk geslap. — Wij willen op de voorlijn staan van het lekenapostolaat, niet zozeer door woorden, maar hoofdzakelijk door de daad en het voorbeeld.

2) Wij willen aan BADEN-POWELL SCOUTING doen. — Het gniele opvoedingstelsel door onze Stichter uitgevonden, is nog niet verouderd na 40 jaren, wat sommigen er ook van denken mogen. — Wel te verstaan nemen wij een natuurlijke evolutie van het systeem aan, maar verwerpen elk kunstmatig ingrijpen van de hogere Leiding.

Daarom willen wij het PATROUILLE stelsel toegepast zien van hoog tot laag; de hoogst geplaatste Commissaris is zowel de «ouder lener» van zijn ploeg als de jonge P. L. in zijn patrolle. — Daarom willen wij dat elk wolfje, elke verkenner, elke voortrekker, elk leider, iedere groep, de kans krijgje zijn persoonlijkheid ten volle te ontwikkelen. — Wij zijn bepaald gekant tegen het «korps» principie en het gelijkshakelen van groepen. — Medezeggenschap van hoog tot laag, dat is wat we wensen voor onze jongens. — Daarom willen we onze jeugd opwekken tot vreesde. — Wij willen veroveraars zijn door onze blijde glimlach.

Daarom willen we dat er tussen onze jongens en leiders opnieuw herrie die echte SCOUTS-OPENHARTIGHEID die alle moeilijkheden overwint, wanneer zij gepast gaat met de echte SCOUTS-OPENHARTIGHEID.

3) Wij willen onze jongens opleiden tot flinke BURGERS van ons land, bezield met een gezonde vaderlandsliefde en vol fierheid voor het groot verleden van ons volk en land.

Deze opleiding dient nochtans te geschieden volgens de methoden van BADEN-POWELL Scouting en niet volgens methoden in gebruik bij jeugdgroeperingen op politieke leest geschoeid.

Alle tegenstrijdigheden tussen België en Vlaanderen verwerpen we kordaat.

4) Wij willen aan onze toekomstige Leiders een TRAINING geven, doordozend met de geest van de Stichter, waer van alle stijfheid en onpersoonlijkheid die de training aan en schiedt maken.

5) Daar waar er gelden te bekomen zijn, willen wij nooit vergeten dat die gelden, of van de jongens komen of voor hen bestemd zijn. — Scoutsfinancien moeten zuiver en minlij bezield worden.

A. Colz, oud-Voorzitter V. V. K. S. — Oud Hoofocommissaris der B. P. Ass.
Aren. De Coninck, oud-com. v. V. T. V. V. K. S. — Oud Hoofocommissaris der B. P. Ass.
H. Van de Pinte, oud-com. secretaris V. V. K. S. — Oud. Com. Welpen der B. P. Ass.
Francis van Put, oud-com. v. Welpen en raadlid V. V. K. S.
Jozef Moeyers, oud-G. C. v. Oost-Vlaanderen V. V. K. S.
Alf. De Coninck, D. C. — Ed. Goris, A. D. C. Denderbosse. — G. De Mey, D. W. L.
L. Baredt — M. Bost — Fr. Coels — E. Cuyppers — C. Daanels — D. de Druve —
T. De Laet — S. de Maessenek — W. De Quist — J. Kreygers — G. Maxens —
J. Pollet — M. Stoffens — A. Treysens — L. Van Cuvvelaert — C. Van Dierden —
J. van Lennep — H. Verheyen — W. Wouters.

- Manifest van de tegenstanders van Maurits Van Haegendoren. (Document Erik Draye).

75 VH aan J. Draye e.a., 16.XII.49 (AMVC, PVH, nr. 134) - VH aan H. Draye en Swaenepoel, 2.XII.49; Nota (met citaten kardinaal Verheyen aan Mgr. Cruysberghs, Swaenepoel, Draye, VH, VV, VC en Mgr. Cammaert, 6.XII.49; VH aan Verheyen, 13.XII.49 (PD, 1949).

76 Coppieters aan VH, 28.XI.49, 27.I.50 en 2.II.50 (AMVC, PVH, nr. 124) - Circulaire VH aan aantal leiders, 24.XI.49 en DN aan VH, 25.XII.49 (AMVC, PVH, nr. 134).

77 J. Verheyen aan VH, 13.I.1950 en Van den Abeele aan VH, 7.II.50 (AMVC, PVH, nr. 134)

Zijn brieven naar o.a. Coppieters, Verheyen en Van Roey evenals de artikels die in *De Standaard* verschenen, haalden echter niets meer uit. De persoon Van Haegendoren verdween uit de beweging. Dat schiep een wat rustiger sfeer waardoor zijn vernieuwingsideeën, zeker vanaf het begin van de jaren vijftig, versneld zouden doorgevoerd worden⁷⁸.

VI. Enkele bedenkingen

Er moet een onderscheid gemaakt worden tussen de persoon van Van Haegendoren en de vernieuwingsideeën van Van Haegendoren. Voor Maurits Van Haegendoren vielen beide onlosmakelijk samen, wat mede verklaart waarom hij kost wat kost een leidinggevende functie binnen scouting wenste te bewaren. Hij wilde alle touwtjes in handen houden, om zo zeker te zijn dat hij de vernieuwing in het verkennen kon doorvoeren, zonder compromissen. Hij zag zichzelf als de noodzakelijke en enig capabele stuwcr van dit vernieuwingsproject. De andere betrokkenen maakten het onderscheid tussen persoon en ideeën wel. Er waren commissarissen zoals Armand De Coninck en Paul Bareel die zich zowel tegen de vernieuwing in het verkennen als tegen Van Haegendoren keerden. Anderen zoals de commissarissen Henri Draye en Jozef Van Gulck waren volledig gewonnen voor de vernieuwing en stonden ook volkomen loyaal ten opzichte van Van Haegendoren. Bij nog anderen, zoals Maurits Coppieters was een evolutie merkbaar: ze bleven gewonnen voor de vernieuwing, maar in hun ogen werd Van Haegendoren na verloop van tijd hoe langer hoe minder aanvaardbaar. Hij werd een obstakel. Zij hadden hun ogen gericht op de toekomst van de beweging en daarvoor wilden ze Van Haegendoren best opofferen als het niet anders kon.

Al bij al werden de vernieuwingsideeën door een meerderheid van commissarissen gesteund. De andere, minoritaire strekking streefde naar een terugkeer naar de toestand vóór de oprichting van VVKS. Dat had geen toekomst. Deze mensen zouden zich nog af en toe laten horen maar zouden uiteindelijk het onderspit delven.

Deze machtsstrijd binnen scouting werd gevoerd door mensen die allemaal een zekere positie bekleedden in de samenleving. Als notaris, industrieel, rijksarchivaris of professor, beschikten zij over een netwerk van relaties. Hun politieke opvattingen hadden een weerslag op hun houding. Mannen die, zoals Henri Draye, een zeker "cultureel" Vlaams-nationalisme niet ongenegen waren, konden zich volledig terugvinden in de figuur en de opvattingen van Van Haegendoren. Anderen, zoals Armand De Coninck, vertoefden in een eerder Franstalig of Belgicistisch milieu en waren gewonnen voor de unitaire Belgische natie-staat. Voor hen stonden de zogenaamde vernieuwingsideeën gelijk met een aanval op hun patriotisme.

⁷⁸ VH aan Van Roey, 28.II.50 en 24.V.50; Van Roey aan VH, 11.III.50; KVHV-Gent aan Van Roey, 3.III.50 (AMVC, PVH, nr. 134) en Coppieters aan VH, 9.II.51 (AMVC, PVH, nr. 136).

Alles wijst er op dat Van Haegendoren de jarenlange onenigheid binnen de verbondsraad helemaal niet betreurde. Heeft hij gemikt op het wegpesten van mensen en ideeën die hij niet lustte? Kardinaal Van Roey dacht daar heel anders over. Hij wilde geen verbondscommissaris die niet op de steun van de hele verbondsploeg kon rekenen en die er niet in slaagde de verschillende strekkingen te verzoenen. Veel belangrijker nog in de aartsbisschoppelijke ogen waren echter de activiteiten en de geschriften van Van Haegendoren buiten de scoutsbeweging. De benadrukking van de culturele eigenheid van Vlaanderen, evenals zijn actieve deelname aan de uitbouw van een Vlaams-nationale stroming binnen de katholieke wereld waren voor Van Roey onaanvaardbaar. Hij wilde immers de eenheid van het katholieke blok bewaren. Dat Van Haegendoren binnen scouting zo hardnekkig en combattief optrad, leek te bevestigen dat hij aanstuurde op een conflictsituatie binnen de katholieke gemeenschap.

Zo gauw de kardinaal er van overtuigd was dat zijn analyse correct was, ging hij er hard tegen aan. Hij was zelfs opmerkelijk veel harder en consequenter dan de verbondsraad die steeds schipperde tussen voor- en tegenstanders. Velen van de raadsleden koesterden immers gevoelens van een roerende loyaliteit. Geen wonder dat ze slechts schoorvoetend Mechelen volgden. Het ging zelfs zo wankelmoedig en traag dat de aartsbisschop uiteindelijk zelf de beslissingen oplegde. Achtereenvolgens zette hij Van Haegendoren af als verbondscommissaris, legde hij een veto op tegen zijn verkiezing als verbondsbestuurslid en verbood hem uiteindelijk nog een functie binnen scouting uit te oefenen.

De beslissingsmacht van de "Geestelijke Overheid" op het scoutsleven was dus erg groot. Nochtans waren de scouts de meest onafhankelijke katholieke jeugdbeweging. Daar hadden lekeleiders de werkelijke leiding en ze werden in hun werking "slechts" bijgestaan door aalmoezeniers. Bij de anderen was de klerikale greep veel groter. Al moest ook de scoutsleiding in de jaren veertig zonder vragen te stellen gehoorzamen aan de bevelen van Mechelen, toch treuzelden ze zodanig lang dat de onderzoeker daaruit moet besluiten dat het kerkelijk gezag niet onomstreden meer was in de geesten van deze aankomende maatschappelijke elite.

Van Haegendoren zou verder gaan op de weg die Van Roey zo vreesde. Eind 1950 werd hij de grote animator van de Lodewijk De Raetstichting – De Raet was een notoir vrijzinnige flamingant geweest – en hij bouwde dit forum uit tot het belangrijkste platform waar katholieke en vrijzinnige flaminganten elkaar vonden. De bijdrage van de Stichting aan de opbloei van een sterk antiklerikale Vlaamse beweging in de jaren zestig was zeer groot. Dat antiklerikalisme zou Van Roey niet meer aan den lijve ervaren, maar wel zijn opvolger, mgr. Léon-Joseph Suenens. Deze prelaat zou uiteindelijk bakzeil moeten halen en afleren om op dergelijke manier dwang uit te oefenen op de lekenwereld. Van Haegendoren groeide overigens uit tot een van de grijze emi-

nenties op de achtergrond van het flamingantisch studentenprotest van de jaren zestig. Zijn houding resulteerde uiteindelijk in een senatorschap in de rangen van de Volksunie in 1968.

* CHRISTINE VAN DER CRUYSEN (1968) is licentiaat in de Moderne Geschiedenis (1990) en in de Archivistiek (1992), K.U.Leuven. Tot september 1996 was zij verbonden aan het Algemeen Rijksarchief Brussel en werkte er op het project «Ministeries als archiefvormers».

Gebruikte afkortingen

A	Aalmoezenier
AMVC	Archief en Museum voor het Vlaamse Cultuurleven
AVA	Adjunct-verbondsaaalmoezenier
AVC	Adjunct-verbondscommissaris
BP	Baden-Powell
BP(B)B(S)S	<i>Baden-Powell (Belgian) Boy Scouts (and Sea scouts)</i>
BSB	<i>Boy-scouts de Belgique</i>
C	Commissaris
CB	Centraal bureau/ <i>Bureau central</i>
DA	Districtsaaalmoezenier
DB	Dagelijks Bestuur
DC	Districtscommissaris
FSC	<i>Fédération des Scouts Catholiques</i>
GA	Gouwaalmoezenier
GC	Gouwcommissaris
GrL	Groepsleider
HC	Hoofdcommissaris (BPBBSS)
IFB	Interfederaal Bureau
ISB	Interfederale Scoutsbond van België
KA	Katholieke Actie
KAJ	Katholieke Arbeidersjeugd
KSA	Katholieke Studenten Actie
NSA	Nationaal Scoutsarchief
(P)D	(Papieren) Draye
(P)DC	(Papieren) De Coninck
(P)DN	(Papieren) De Neuter
PV	WKVS-Verbandsraad. Direkt na de oorlog. Zaak Vanhaegendoren 1944-1949
(P)VG	(Papieren) Van Gulck
(P)VH	(Papieren) Van Haegendoren
VA	Verbandsaaalmoezenier
VAr	Verbandsarchief
VC	Verbandscommissaris
VL	Verbandsleiding
VR	Verbandsraad
VV	Verbandsvoorzitter
WKVS	Vlaams Verbond der Katholieke Scouts